

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1880.

22:a årgången

1:a häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

1. Nyåret 1680.

En blodig fejd på lif och död var lyckligt kämpad ut;
på krigets våld och gräslighet nu freden gjort ett slut.
Kort före jul red kungen hem att återse de sina;
han kom ej från en lustfärd då, ej följd af hofmän fina.
Han ensam red decembernatt till Strömsholms slott igen;
då han kom dit i köld och storm, var det ej dager än.
Men upp gick ljuset efterhand, och bättre dagar grydde.
I stilla frid, i Guds namns lof den helga julen flydde,
Och nyårsdagen trädde in, ett år, som på sin lott
fick att medföra mera nytt än tiotalet blott.
På morgonen steg kungen upp helt tidigt efter vana
Och vigde in med bön till Gud det nya årets bana.
Helt länge låg han ensam qvar i bön på sina knän.
De tankar, som på själen då sig trängde mäktigt hän,
för kungars konung han dem fram med ödmjukt hjerta lade,
Och tåren i hans öga steg, då dessa ord han sade:
Din tuktan, Herre, med sitt slag har drabbat folk och land,
Vår synd har dragit öfver oss din vredes starka hand.
Af krigets gissel är vårt land med qual och ve förhärjadt;
för mången lyckan är förlust, för mången föga bergadt.
Men rikligt ämne finnes dock till lof och tacksamhet,
mer än vår tunga tala kan, mer än vår tanke vet.
Ty rika håfvor åt vårt folk det hugneligt förunnas:
Ditt ord i våra bygder starkt och rent och klart förkunnas;
Vår svenska kyrka, buren upp med kärlek af vårt folk,
är för oss alla helsosamt en ärlig sanningstolk.
Och troget sammanhållna än af fasta endrægtsbandet,

ge svenske män sin själ åt Gud, sitt lif åt fosterlandet.
 I verlden vidt beprisad är den svenska redlighet,
 som ger åt hvar och en hans rätt, så ock sin egen vet.
 I våra hyddor ännu qvar bo fädrens enkla seder;
 vårt samfundslif sitt ankar fäst i sanning, tro och heder.
 Oss bör af hjertat tacka Dig, att i vår fattigdom
 Du oss af nåd ändå beskärt en sådan rikedom.
 Hur våra år än må gå fram, om stormigt eller stilla,
 Gif, att ej folket någon tid må denna skatt förspilla,
 så att man icke någon gång med smärta spörja får
 om tio, tjugo, femti år, ja ens två hundra år,
 att ruttenhet har lägrat sig i folkets inre kärna,
 så att en murknad stam mot fall ej längre kan sig värna.
 Om tro och heder skulle då bli trängda ut till sist
 af falskt, bedrägligt vingleri och ockrarns sluga list;
 Om utländsk lyx och yppighet förts in i folkets bygder
 Och drifva efterhand på flykt de gamla svenska dygder;
 om borgerliga företag oredligt föras ut,
 så att en skörd af misstro gror ur sådan sådd till slut
 och så den svenska redlighet blott blir en forntidssaga
 som låter sällsamt bland ett folk, som vant sig att bedraga;
 Om fosterland och samhällspligt på tungan endast bärs,
 då hjertat dock af njutningslust och sjelfviskhet förtärs;
 Om kristendomen endast blir ett ytligt sken, som lyser
 af lärdomsprål och fromleri, då hjertats tro förfryser,
 Och svenska kyrkan blir en kropp, som utan inre lif,
 liksom af maskar, täres bort af sekters tomma kif:
 Gif då, o Gud, att bland vårt folk må motståndskrafter vakna
 Och att de icke i sin strid Din starka hjälp må sakna,
 När uti kyrkan då det kräfs en ny *reformation*
 Och uti staten äfvenså en annan *reduktion*.

Otto Sjögren.

2. Läkaresällskapets utlåtande om simöfningar för den qvinliga ungdomen.

Förlidet år beslöt styrelsen för Stockholms simsällskap, på förslag af fru Retzius, född Hierta, att anhålla hos Svenska läkaresällskapet om utredning af frågan, *huruvida prolongerade kalla bad och simöfningar för flickor kunna medföra helsofarliga följder.*

Läkaresällskapet tillsatte för frågans utredning en komité, bestående af professor *A. Anderson*, doktor *M. Sondén* och professor *Elias Heyman*. Komiterade, hvilka synbarligen omfattat sitt uppdrag med varmt intresse, började sitt arbete med att insamla upplysningar från tvänne af våra erfarnaste och mest ansedda badläkare: professor *Curman* och doktor *Forssenius*, hvilket hade till påföljd, att den förre omedelbart deltog i komiténs arbete och att den senare aflät till komiterade ett längre, skriftligt anförande i ämnet.

Sålunda väl rustade skredo komiterade till verket och afgåvo sistlidne Juli månad sitt skriftliga utlåtande i ämnet. Detta utlåtande, tillkommet under medverkan af de sakkunnigaste män vi ega och innehållande praktiska råd och varningar af stort värde, förtjenar att komma till allmänhetens, särskildt uppfostrares och lärares, kännedom. Vi hafva därför trott oss göra våra läsare en tjenst genom att skaffa oss tillstånd att af detsamma meddela ett referat. Skulle komiténs utlåtande gifva anledning till något yttrande eller några särskilda åtgärder å simsällskapets sida, vilja vi icke försumma att äfven derom gifva våra läsare kännedom.

Komitén, som börjar med att villigt erkänna det goda syftet med simsällskapets verksamhet och medgifver fördelarne af måttligt bedrifna simöfningar äfven för flickor, förklarar dock, att de farhågor visst icke äro inbillade, som inom sällskapet uttalats, rörande *ansträngande täflingsöfningar i simning för den qvinliga ungdomen*. Sådana öfningar kunna utan tvifvel innebära vådor äfven för personer, hvilka betraktas såsom friska. De simprof, hvilka afläggas för att erhålla »grad» vid de s. k. simpromotionerna, förutsätta, äfven de för lägsta graden, en ej obetydlig kroppsansträngning och ett längre vistande i vattnet, än som för flertalet af qvinnor kan anses vara tjenligt. Dessa långt drifna simöfningar försiggå i allmänhet under förhållanden, som nästan omöjliggöra en tillräcklig och väl afpassad försigtighet, enär det alltid blir vanskligt att på förhand hos en hvar bedöma den större eller mindre, motståndskraften och reaktionsförmågan mot så mäktiga inflytelser på organismen, som här onekligen ifrågakomma, och denna svårighet blir så mycket större, som de ungas ifver och sporrade ambition lätt kunna missleda omdömet. Komiterade erinra vidare, att enär förbrukningen af organiskt material ansenligt ökas, så väl för ersättningen af den betydliga värmeförlust, som kroppen lider till följd af det långvariga vinstandet i vattnet, som äfven för kraftutvecklingen vid simningen, måste dessa ansträngande bad hos alla organer och funktioner förutsätta ett mått af sundhet, hvars motsvarighet man alltför ofta hos det unga qvinliga släktet i våra dagar söker förgäfvat.

Erfarenheten har också ådagalagt, hurusom oförsigtiga och långt drifna simöfningar hos förut friska barn utvecklade ett kloro-anemiskt tillstånd, med ett för tidigt framträdande af den qvinliga organismens utvecklingsprocess eller rubbningar i den samma, hvarigenom sjukliga tillstånd af allvarlig beskaffenhet blifvit grundlagda.

För svaga, klenutnärade och bleksigtiga äro, i komiténs tankar, sådana öfningar rent af förkastliga.

Om det i allmänhet kan sägas, att personer, som lida af tillfälliga eller kroniska sjukliga förändringar af inre organer, böra begagna kalla bad med försigtighet och endast såsom kurativt medel under läkares uppsigt, så måste sådana bad af längre duration med ihållande simning alldeles afrådas vid rubbningar ej mindre hos digestionsorganerna, än hos lungor och hjerta samt bäckenorganer. Erinrande att dylika rubbningar i sin första utveckling ofta gifva sig tillkänna endast under den form som fått den generella benämningen »allmän svaghet», förklara komiterade att sådana fall ingalunda äro sällsynta, uti hvilka utvecklingen af sjukliga förändringar i viktiga organ helt omärkligt försiggått eller påskyndats genom oförnuftigt begagnande af kalla bad.

Komiterade antaga vidare, att ett dylikt förbiseende från föräldrars eller målsmäns sida lättare kan förekomma i fråga om flickor än om gossar, enär de förändringar i hela organismen, som hos flickan åtfölja öfvergången från barn till fullvuxen, ofta gifva anledning till sjukliga symptom, vid hvilkas tydning misstag alltför ofta begås, till stort men för flickans framtida helsa.

Hvad beträffar den frågan, huru länge *friska* flickor före och efter ofvan antydda öfvergångstid kunna, utan men för helsan, vistas i kallt vatten, och huru ofta om dagen sådana bad kunna förnyas under olika årstider, så anse komiterade afgörandet häraf i väsendtlig mån bero af vattnets temperatur, denna dock beräknad icke efter ytans värmegrad. Derjemte erinras att vattnets temperatur på flera ställen kan vara underkastad de mest oväntade växlingar, t. o. m. dagligen, och att ju starkare salthalten är hos vattnet, desto mindre förnimmes och desto lättare fördrages en lägre värmegrad.

I allmänhet tro sig komiterade böra uttala den åsigten, att länge ihållande dagliga simöfningar för spädare ungdom icke bör tillåtas i vatten af lägre värmegrad än omkring 17 grader, och vid denna temperatur ej under längre tid än en kvarts timma,

icke heller mera än en gång om dagen, samt

att dylika öfningar icke äro nyttiga under tider, då luftens temperatur är betydligt högre än vattnets, således i allmänhet icke under starkaste middagshettan eller vid midsommar.

Vidare erinra komiterade derom, att flickor närmast före och efter den för den qvinliga organismen egendomliga utvecklingsprocessen, oberoende af ålderstiden, äro särskildt ömtåliga för alla anledningar till större rubbningar i cirkulationens fördelning, och att därför dessa böra följas med särskild uppmärksamhet.

Slutligen fästa komiterade uppmärksamheten derpå, att simdräktens beskaffenhet kan i en icke oväsentlig grad medverka till menliga följder af dessa öfningar, nämligen då eleverna mellan öfningarne i vattnet befinna sig, uppstigna ur badet i den tätt åtsittande simdräkten, utsatta för kall och blåsigt luft. För att simkläderna skola anses lämpliga, bör fordras, att de äro vida och gjorda af en väfnad, som är föga hygroskopisk, och från hvilken vattnet endast med svårighet afdunstar, således af en strid, spänstig ylleväfnad.

3. Svenska allmogeqvinnans ställning och behof.

»Mitt fosterland! Jag älskar dig
Och dina döttrars skara.»

Så ljöd det för länge sedan i högstämda stanzer från Valerius' lyra, och i samma tonart hafva nästan alla våra skalder sjungit svenska qvinnans pris, vare sig det angick dal-kullan uppe vid sätern, vingåkersflickan på vägen till kyrkan eller Blendas ättlingar i det frejdade Varend. Och allt ifrån de skandinaviske studentgillena och promotionsfesterna till brölloppet ute på landsbygden hafva poeter och rimsnidare af alla färger, utan eller på beställning plundrat språket på dess vackraste uttryck för att tröska på den gamla halmen: qvinnans lof.

Och ingalunda misskänna vi den sanna skalden, ej missunna vi honom hans svärmeri för det qvinliga idealet, icke vilja vi det minsta söka oskära den nordiska sångmöns ljusa, väna klädnad. Vare detta helgerån oss fjerran! Men då öronen allt ifrån unga dagar vänjas vid detta blomsterspråk, löper så väl mannen som qvinnan fara att villas, då det gäller att döma öfver hennes *verkliga* ställning. Hon synes eller tror sig vara något slags andeväsen, likt molnen sväfvande mellan himmel och jord.

Men i synnerhet oriktig och skef är uppfattningen, då det angår svenska allmogeqvinnan, som den ene, svärmande för »landtlig oskuld», anser för typen af hvad qvinnan borde vara; en annan åter talar föraktligt om den »öjlige bondtossan», under det en tredje tycker henne i sin enfald vara förträfflig såsom den der lätt kan — förföras.

Och då vi äfven ofta funnit den bättre lottade qvinnan i detta fall också taga miste, om ej i samma grad som männen,

vilja vi, stödde på egna och andras studier i våra bygdeförhållanden, för svenska hemmen framställa allmogeqvinnan, sådan hon i *allmänhet* uppenbarar sig. Och jämte det verkligt goda, som hos henne onekligen finnes, torde mer än ett skönjas, som både *bör* och *kan* blifva annorlunda, om varmhjertade män och kvinnor med allvar sätta handen till plogen på qvinnobildningens åker, der okunnighetens och vantrons ogräs hittills allt för mycket qväft den goda säden.

1. Bondflickan.

Ganska ung får bondens dotter vänja sig vid en god sak: arbetet. Mellan stunderna i småskolan försummar sällan modern att vänja de små fingrarne vid strumpstickan och synålen, derest ej yngre syskon kräfva vård och tillsyn. Och att se en sjuåring haspla upp knäpp på knäpp af gröfre blångarn, ofta spunnet i *stående* ställning, är lika vanligt som en sex års »grebba», dagen igenom bärande sin tvåårige bror omkring i stugan, då han ej finner för godt att gå sjelf.

Så småningom vänjes hon in i alla moderns sysslor. Hon lär sig att mata kalfvarne och mjölka korna, att sitta i väfstolen eller att binda ihop sädeskärfvarne, att vispa gröten, steka fläsket och koka »doppa» till potäterna. När fadern och bröderna hvila vid måltiderna, får hon diska faten, se om husdjuren och laga egna eller brödernas under arbetet sönderrifna kläder. Och då de senare under de långa vinterqvällarne oftast sysslolösa sträcka sig framför brasan, sitter flickan jämte modern vid spinnrocken eller kardorna.

Tidigt får hon af modern lära sig några böner och psalmverser, ehuru så väl här som i skolan utanläsningen göres till hufvudsak. Modern ger helt visst det bästa hon kan gifva, men detta är icke sällan allt för tomt och ytligt, för att kunna tränga ned och värma det unga sinnet. Och äfven om hon tidigt tillhålles att gå i kyrkan, har hon svårt att fatta det för

de äldre närmast afsedda föredraget: hon tänker mest på sina jämnåriga och lekarne sedermera på aftonen.

Något större får flickan några slantar i kjolsäcken för att gå till marknaden, hvars brokiga vimmel mot det enformiga hvardagslivet synes högligen roande. Kyrkan och marknaden blifva för henne de viktigaste punkterna i världen, och hvad der bortom är, känner hon föga.

Kommer så konfirmationsundervisningen — den andliga högskolan — hvilken helt säkert hos mången ger en allvarligare riktning åt det unga sinnet. Men icke alltid eger läraren förmåga att luckra upp jordmonen för ordets säde, och ännu oftare komma verldslighetens tistlar och törnen fram och qväfva den spirande plantan.

Och snart vakna andra känslor i ungmöns barm. »Grannas Pär» är så rolig, och Olle i kyrkbyn svängde så hurtigt om i sista dansen på logen. Det är *tyckenas*, men ännu ej *kärlekens* tid. Hos en och annan kommer den snart nog, besvaras, vinner föräldrarnas bifall och flickan stiger ganska ung, ofta *för* ung, i brudstolen. Hos andra blifva flickans djupare känslor ej förstådda af ynglingen, de raljeras bort, och hon vänder sig till en annan eller ock lägga föräldrarne sin myndighet i vägen. Det blir den gamla historien om sviken trohet och ett krossadt hjerta.

Mer än skäligt svag är bondflickan för herremannens fina rock och lediga later. »Qvinfolk äro alltid galna i herretrasor, om de så hänga på en fogelskrämman,» säger bonden. Och denna svaghet vållar, ty värr, mer än en gång flickans ofärd, då s. k. bättre herrar äro nog nedriga att draga fördel af lättrogenheten. Mer än en halfherre med dåliga affärer vet ock att gagna denna utväg att komma till ett rikt gifte. »Hellre en bra bonde än en dålig herre», säger visserligen fadern och spjerner mera emot, än om dotterns tycke fallit på tjenstesträngen. Som modern gerna är af annan mening och ifrigt önskar se sin dotter som *fru*, får han dock vanligen gifva vika.

Men å andra sidan träder icke sällan föräldramyndigheten ovisligen fram och förtrampar af hårdhet eller oförstånd det unga hjertats första vår. Och icke nöjd med att hindra ett miss-hagligt gifte, drifver man dottern från hemmet till den mans bo, för hvilken hon ej hyser den ringaste böjelse. Och säger man: »kärleken kommer nog sedan, endast de blifva väl gifta.»¹⁾

Hos många flickor åter synes aldrig någon ömmare känsla af djupare beskaffenhet. Den förmögnaste friaren, om han är något så när skaplig, får gerna företrädet. Han har ock oftast föräldrarnes bifall. Det blir gårdar och dalrar, som slås till samman, och sedan gör det föga, om hjertan och sinnen ej varda ett. Man gifter sig »för att det skall så vara». Och det är roligare att i eget hem nämnas »kära mor» än gå som gammal ungmö genom lifvet.

Det ogenerade umgänget mellan ynglingar och flickor har sina mycket tänkvärda sidor. Att Stina i lekstugan sitter i knät hos Peter den ena gången och hos Sven den andre är redan betänkligt, men när desse i stället sätta sig i hennes knä, varder det ändå värre. Och att på hemvägen låta än Nils och än Ola hålla om lifvet och kanske »munnas» med bägge, leder oundvikligen, huru olika än dylika saker synas i allmogens ögon, derhän, att de slemma lidelserna tränga inom hjertats kamrar och rövva bort ungmöns fagreste smycke: jungfrulighetens perla.

¹⁾ Ett vackert drag af motsatt beskaffenhet kunna vi ej underlåta att här anföra. Under folklicfsstudier förliden sommar lärde förf. känna en hederlig kyrkvärd, hvilkens dotter för ett par år sedan fattat en häftig böjelse för en målare, som under ett par veckor sysslade i huset. Som denne var föga aktningvärd, sade fadren bestämdt nej. »Ej för att han var fattig, men för han var supig och elak till sinnet», förklarade kyrkvärden trohjertadt. Dottern sörjde emellertid så djupt, att hon blef lifsfarligt sjuk, »och då bad jag Gud många gånger, att om hon blott finge lefva, skulle jag ej vägra.» Dottren kryade till, målaren försvann från orten och glömdes så småningom. Och då nn en dugtig arbetare vann hennes tycke, stod hon i somras redo att fira sitt bröllopp med faderns välsignande bifall.

Ämnet är grannlaga, men till bildens fullständigande kunna vi ej undgå att erinra om det ej ovanliga bruket att fäst-mön före brölloppet flyttar till mannen, och att ännu på ett och annat håll kvarlefver den gamla oseden, att ungdomen vid gästabuden, om ock fullklädda, sofva om hvarandra i samma rum. Också får man, ty värr, höra männens råa skämt besvaradt i samma plumpa ton af unga qvinnor, som föga ana, att detta är det vidrigaste, som någonsin kan flöda från en qvinnas läppar. Och om dylikt oskick ej är regeln, äro dock undantagen tillräckligt många för att ingifva bekymmer. Här göres samma erfarenhet som i Norge ¹⁾, att bönderna i allmänhet äro mera sedligt rena än de bildade männen, men qvinnorna åter stå högre inom de bildades kretsar.

2. Den gifta qvinnan.

I det nya hemmet får ungmor mycket att sköta mellan arbetet ute på åker och äng, i brygghus och ladugård. Och nog ser man hemmet stundom ganska nätt och prydligt, men ofta äro köket och hvardagsstugan mer än lofligt skräpiga, och husmodern, som kunde vara ganska snygg som flicka, »driicker nu ur» tvättvattnet och sparar mer än skäligt på tvål och såpa. Hårtestarne flyga fritt omkring, och linnet ömsas allt för sällan. Det är inga ljufva dofter, som möta mannen i det qvafva rummet, då han trött kommit hem från dagens arbete. Icke heller är det alltid klockans fel, att maten ej är färdig i rätt tid. »Man får mat när mor vill, och qväll när Gud vill.» Och att äfven vid matlagningen snyggheten får sitta emellan, vittnar ordspråket: »dålig matmor, som ej lurar i sitt folk ett lass sopor under året.»

Rättvisligen bör erkännas, att då hustrun skall deltaga i arbetet ute på fältet och på samma gång vårda husdjuren, laga

¹⁾ Se »Folkelige grundtanker» af Ch. Bruun, andet oplag, sid. 192 o. f.

maten och hafva tillsyn öfver barnen, har hon föga af tid öfver till husets pynt. Men att qvinnor, äfven med alla dessa bördor på sina skuldror, kunna hålla god ordning i sitt hus, om blott sinnet härför finnes, hafva vi sett mer än en gång.

I afseende på barnen förnekar sig ingalunda moderskärleken. Men den är här mer än annanstädes alltför ovis i sin ömhet. Att afstänga den friska luften, att proppa i de små alla möjliga slag af föda, ja, kaffe och potatis, hör till vanligheten, och att låta dem löpa ut i hvad väder som helst i en vid kjol utan lämpliga underkläder, sker öfver allt. Och äfven om det är sant, att flertalet på detta sätt härdas, tager dock mer än en svag kroppsbyggnad svår skada. Det är urskilningen i hvarje fall, som saknas. Och då börjar plåstringen med alla dessa huskurer, som nedärfts från äldre tider. En och annan kan vara god nog, men gerna har vidskepelsen här fritt spelrum. Kloka gummor äro icke alls ovanliga, om de ock numera hvarken dränkas eller brännas. Man tvättar barnen i heliga källor före solens uppgång¹⁾, spottar, stöper bly öfver eller kastar eld omkring den sjuka lemman med åtföljande läsning. Och om de signande orden äro glömda, mumlas kanske såsom af en viss »klok», som vi kände: »jag låts' jag läser, men jag läser inte.»

Och då kunskapen om helsans och naturens lagar är så ytterst ringa, kunna vi träffa denna vidskepelse hos annars riktigt hedervärda qvinnor med allvarligt och gudfruktigt sinne. »Dottern träder gerna i moderns kjol», och hvad hon en gång lärt af mormor eller mor, vill hon ogerna släppa. Hon tänker och säger: »gagnar det ej, så skadar det väl ej heller.»

När kära mor reser till marknaden eller kyrkan, tycker hon om en storrutig sjal och en fin silkesduk, och för att

¹⁾ En sådan t. ex. finnes ett par mil norr om Eksjö dit bondgummorna vid midsommar ännu långa vägar färdas med sina sjuka barn och offra i den samma.

kunna visa dessa och äfven sjelf hafva en »god utsigt», sitter hon under predikan gerna vid stora gången. Och då mannen är ute åt skogen, är så behändigt att titta in till grannens på kaffe och doppa med både många och stora »småbröd». Då komma lätt sqvallrets tungor i gång, och säger bonden: »två kärringar och en knektamars (marsch) göra lika mycket buller.» — Mannens fel och svagheter biktas ock ofta öppet för förstkommande. Hon har mången gång alldeles rätt i sina klagomål, men saknar Mariasinnet, som bär allt detta i djupet af sitt hjerta.

Ett starkt förvärfsbegär utvecklas ofta under medelåldern. Och tidigt nog börjar hustrun väfva dukar och sy fårskinnsfällar af årets besparingar, der dessa ej brukas till dåliga träsnitt för väggarne eller brokigt kram för dragkistan i nystugan.

Några djupare känslor, någon klarare utsigt öfver lifvet kan under sådana förhållanden näppeligen finnas. Ett inre behof att fylla tomheten i själen skönjes nog mångenstädes, och det förutan skulle våra dagars religiösa rörelser ej fått en sådan omfattning. Skada blott att man under denna andeliga hunger slukar allt, som kan öfverkommas, både myggor och kameler. Hvilken svamlande sektmakare som hälst har lätt att få qvinliga åhörare. När för ett par årtionden sedan nere i Småland Kalle i Gubbatorpet upptog medlemmar i sin syndfria änglakrets genom att låta dem oklädda krypa genom stolar, eller i Vestbo predikosjukans efterföljare, *dansande* och *hoppande* afsjöngo sina sånger, voro qvinnor flertalet af deltagarne.

Vare dermed ingalunda nekadt, att mycken allvarlig gudsfruktan finnes bland våra bondqvinnor, och der helt säkert mera än hos männen, men vanligen är denna så ytlig och löslig, att hon lätt vänder sig efter hvarje lärdomsväder, som fyller dunst-kretsen i våra dagar. Få äro de »stillta i landena», för hvilka religionen blifvit ett fullt personligt förhållande till den store

Mästaren. De flesta sakna härtill andlig styrka, och tarfva städse hjälp af dessa sjelfgjorde ledare, som med eller mot sin vilja blifva ett slags medlare mellan Gud och människor. Och under helighetens mask gömmer sig lätt lidelsens tjenare, som på detta sätt känner sig så mycket säkrare om det svaga qvinliga bytet. Allmogeqvinnan kan aldrig tro, att en Judas kan vara dold under apostlamanteln.

3. Bondens åsigt om qvinnan.

Den uppfattning, som bonden hyser om qvinnan, bidrager ingalunda att höja henne hvarken i egna ögon eller andras. Med sina medbröder i bättre samhällsställning delar han seden att vara mera uppmärksam mot fästmän än sina barns moder. Han går dock härutinnan längre än andra. Nog kan hon *före* brölloppet få stödja sig på hans arm, men efteråt, om hon är aldrig så trött, anses det ej passande. På väg till kyrkan eller arbetet går han oftast förut och hon kommer trippande efteråt. Så väl i kyrkan som vid gästabudsbordet intaga män och qvinnor sina särskilda platser, och så vidt möjligt är, har mannen högra sidan. Och om artigheten anför han ordspråket: »man ska' vara artig mot qvinfolken, sa' slagtarn, slagta' suggan först».

En smekning eller någon annan vänlighet mot hustrun i andras närvaro skulle vara en stor brist i »käraktigheten». Då är större bevis på manlighet att tala sträft och strängt till hustrun, äfven om han i grund och botten håller riktigt af henne. Sant är väl, att mycket af de bildades artighet endast är »herrskaesslisk», men bondens sätt uttrycker ock hans befallande stämma öfver hustrun, och ej duger, att *hon* gör sig skyldig till samma kantighet i lynnet: då anses *hon* elak.

Den rätt, som hustrun enligt 1874 års förordning eger, att vid inträdet i äktenskapet undantaga hela eller en del af

sin förmögenhet från mannens förvaltning, är föga känd och mindre gagnad, ehuru bland allmogen qvinnan i medeltal medför lika mycket som mannen till boet.

Af gårdens afkastning eger visserligen hustrun att använda, hvad som tarivas för husets behof. Men till de många småsaker såsom kryddor, färger och smärre bohag, som fordras för ett hushåll, får hon icke alltid hvad hon oundgängligen behöfver, ty någon särskild kassa anses hon ej duglig att sköta. Och denna mannens oförståndiga nidskhet nödgar mer än en annars sparsam qvinna att bakom mannens rygg försälja säd och ladugårdsprodukter naturligtvis till lägre pris. Att en och annan gör detta utan orsak är också sant. Men då en dylik vana kommit in, är det illa bestäldt med drygelsen. Det skapar slarfviga husmödrar och bringar split och oenighet in i annars lyckliga äktenskap.

Hvilken förklenlig uppfattning mannen hyser om qvinnan, synes ock i de ordspråk han ofta brukar. Ofta får hon höra, »att qvinfolk ej fått skägg, ty de skulle ej kunnat tiga, medan de rakade sig.» — »Om fåran fått horn, skulle hon stängadt i hjel allt fäet.» — »Qvinfolk och höns stå icke att aga.» Och med kavatiga miner menar ynglingen: »Kär är kär, om han ej är större än en tutt» och »en pojke med ett par linnebyxor och en flicka med tusen daler smälla lika högt.»

Villigt erkännes, att med den stigande hyfsningen allmogeqvinnans ställning i allmänhet äfven blifvit bättre. Nykterhetssaken och qvinnosaken gå i detta fall gerna hand i hand, så vida det gäller det yttre; ty lyckligtvis ser man nu mera sällan den af rusets ande besatte mannen med hugg och slag drifva hustrun utom knuten eller, som för ett par årtionden sedan, »Rike-Nisse» i Ramnaklef vid fisket kasta hustrun i sjön och, hållande henne vid håret, låta henne släpa efter båten, eller ock i hemmet, då grannarne vid hustruns skrik skyndade till, finna gubben hafva nyss uppslagit bibeln och säga: »jag

läser och kärringen gråter.» Men äfven om så är, finna vi i de kortfattade antydningar vi lemnat, så mycken okunnighet att undanrödja, så många snedvridna åsigter att rätta, att det kräfver mer än ett kyligt deltagande eller ett fariseiskt: jag tackar dig Gud, att jag ej är som dessa menniskor! Här kräfves *arbete*, om ock fältet är så stort, att man häpnar vid första öfverblicken, och det packade ogräset hotar att äfven snärja oss med sina envist fastklibbande refvar.

4. Hvad är att göra?

På senare åren har en varmhjertad strömning genomgått vårt land i afseende på qvinnans fostring och förädling, och den har helt visst redan verkat mycket godt för bättre lottade qvinnor. Men till den stora mängden, till våra allmogeqvinnor har detta frälsningsbudskap ännu icke hunnit; de stå ännu kvar i fördomarnes och okunnighetens djupa skugga, under det bildningens och kunskapens sol lyser klar kring modern Sveas äne. För sina döttrar nere i dalen är hon ännu en bekymmerslös styfmoder, och dock finnes lika väl under duken som under hatten, lika väl i den hemväfda kjolen som i den fräsande sidenmantiljen ett förstånd att odla, ett hjerta att värma, ja, en själ, som både kan och bör frias från vidskepelsens och vantrons tyngande slagg. Den sanna bildningen liksom den sanna religionen känner ingen skilnad mellan kaster eller kön,

Men hvad är att göra?

Jo, anstalter måste skapas, der den unga allmogeqvinnan utan allt för stora uppoffringar af tid eller penningar i någon mon kan få sitt bildningsbehof tillfredsstäldt, och varmhjertade qvinnor och män måste ställa sig i spetsen för att i ord och handling föra verket fram och från början gifva det en ädel riktning. Här har fosterlandsvännen ett arbetsfält, här finnes ett mål, som kan vara värdt en qvinnas ihärdiga sträfvan och en kraftig mans id.

Den qvinliga folkhögskolan är ett uppslag i denna riktning, ehuru hon ännu är en mycket späd planta, som trefvar med sina rötter att få fast fot i folkmedvetandet. Under det Sverige för sina ynglingar eger 24 folkhögskolor, finnas endast 5 för qvinnor, och af dessa fortgå trenne endast under sommarferierna vid manliga skolan. Vål veta vi, att äfven männen tarfvat flere skolor än vi ega, och dock äro de nu *fem* gånger bättre lottade än qvinnan!? Det är den gamla ensidigheten, som ännu mera skall splittra könen från hvarandra. Vi hafva hört en ung bondson vid en diskussionsöfning i folkhögskolan yttra sig så: »När vi ynglingar nu få lära och veta mycket och så vilja söka en maka för hemmet, önska vi, att äfven hon skall kunna tala med och förstå oss; men nu är svårt att finna en sådan flicka.» Derföre: ljus och upplysning äfven för qvinnan! Då först kan blifva äkta *makar* och icke *omaka* giftermål.

»Men hvad tänken I göra med den stackars bondtösen i dessa skolor?» frågar så mången.

Icke tänka vi fullproppa hennes minne med hopar af kunskaper ofta af den brokigaste beskaffenhet. Icke tänka vi nödortfigt nöta in hos henne 2 à 3 främmande språk eller lära henne framklinka några toner på klaveret. Vi tro henne kunna blifva qvinna, ja, till och med en *bildad* qvinna ändå. Vi hafva haft lyckan att lära känna flere sådana. Men vi vilja väcka upp det menskliga, det »evigt qvinliga» i hennes själ, utveckla hennes anlag och rikta dem till ljusets källa och allt det sköna, goda och sanna i lifvet och verlden. Vi vilja lära henne, att det dock finnes någon ting högre än att koka välling och skala potatis, att det finnes något ädlare än att sqvallra på kafferepet och trängas i kyrkobänken.

Hela vår tid har en stark böjelse för det materiella, för hvad kroppen tillhör, och det gäller ock i hög grad om vår allmoge. Och att klokt och sparsamt handhafva jordens

håfvor höfves synnerligen väl den unga qvinnan, och det vilja vi noga hos henne inskräpa, men på samma gång kraftigt betona, att mer än de tiotusen dalerna vid giftermålet, mer än de fyllda linneskåpen och visthusen är dock ett varmt hjerta, ett upplyst förstånd och en fast vilja; mer än de brokiga sjalarne och de blankskurade kopparkärnen gäller andens rikedom, själens skönhet, hjertats adel.

För att rätt kunna fatta kunskapens goda, tarfvar hon gedigen insigt i modersmålet. Först då kan hon fatta de dikter, våra skalder skapat, och de sanningar, vetenskapen bragt i ljuset. En öfversigt af naturens alster och de lagar, som verka i det fördolda, skall rensa bort mycket af den hedendom, som ännu hvilat öfver så många företeelser i lifvet och naturen. I föredrag och kartstudier öfver fosterlandet och brödräländerna, skall blicken småningom vidgas utom sockengränsen och uppfattningen beriktigas om det »gamla fattiga» Sverige, som mången i rent oförstånd liksom forntidens folk endast anser för mörkrets och köldens hemvist. Begreppet »fädernesland» måste först finnas, innan någon kärlek härtill kan väckas, och man bör vid detta ord tänka på något annat än den beryktade halfveckotidningen, såsom nu ofta är fallet. Ur historien framställas sedan i kraftiga, lifsvarma bilder de qvinnor och män, som ingripit i utvecklingens gång och hvilkas personlighet manar till varning eller efterföljd. Härtill sluta sig berättelser och diktalster af våra bäste författare, än föredragna, än afsjungna, ty sångens förädlade magt måste hafva sin viktiga plats i bildningskedjan.

Och när så själen under dagens första timmar fått sin andel att smälta, egnas återstående tiden åt handarbeten, hushållslära samt teoretiska och praktiska anvisningar i allt det, som sprider glädje och trefnad i hemmet. Och i det ständiga, enskilda umgänget måste flickorna i lärarinnan eller läraren finna en moderlig och faderlig vän, hos hvilken de

kunna söka råd och upplysning. Ungmöns sinne är ett mjukt vax, och det beror på stämpeln, hvad utseende det skall erhålla.

En längtan till något bättre har här och der uppstått hos allmogeflickorna sjelfva. På seminarierna för bildande af småskolelärarinnor ser man flera flickor, som ej tänka på lärarinnekallet, men blott önska mera ljus. Att dessa kortvariga skolor, bildade uteslutande af pedagogiskt intresse, ej kunna till godo se djupare bildningsbehof är sjelfklart. Och ännu mindre är detta fallet med »syskolorna», som så lätt finna lärjungar. Ty de må vara i sitt slag så utmärkta som helst, kommer dock själsutvecklingen här näppeligen i fråga.

Och derföre tro vi att anstalter likartade med våra qvinnliga folkhögskolor, om ock utvecklade och förbättrade, äro af behofvet högligen påkallade. Vi tro att de gå i den rätta riktningen. Men för att bringa dessa skolor till stånd i större skala, möta hinder och motsägelser på alla kanter. De s. k. bildade inse icke vigten af att utsträcka civilisationens inflytande till de lägre samhällslagren. Många frukta det till och med. Männen betrakta med ligkiltighet och misstro qvinnosaken, och som vanligt, det kanske svåraste motståndet kommer från qvinnorna sjelfva. Den, som vill stanna i dyn, kräfver dubbla ansträngningar att få upp.

Men må vi ej misströsta! I dagblad och tidskrifter, i föredrag och muntliga samtal vilja vi bringa bränsle under fyrpannan. Till slut bör hon dock värmas upp. För den goda, ädelsinnade qvinnan, för den upplyste mannen vilja vi ställa fram bygdens enkla dotter, fager och blomstrande kanske, men tom i själen och vek som ett rö, då hon går ut att brottas med lifvets stormar, okunnig och vidskeplig, då hon skall fylla sin plats som maka och moder, då hon skall fostra landets hopp. Ty det är dock från modern, som så väl sonen som dottern hemtat lifsfröet till sin utveckling, och ve den, hvars moder icke sjungit goda runor vid hans vagga!

Många anstalter och föreningar hafva bildats för att understödja de nödlidande, de från brottets väg ryckte, och detta är godt. Men liksom läkarekonsten nu riktar sin uppmärksamhet på att *förekomma* sjukdomar i stället för att ensamt söka bota dem, då de en gång utbrutit, skulle icke en förening med några varmhjertade, ihärdiga och inflytelserika qvinnor i spetsen kunna bildas, som gjorde till sitt hufvudmål att i tal, skrift ock handling verka för anstalter till allmogeqvinnans bildning? De spridda krafterna kunna föga uträtta, men i sluten falang, under ljusets fana, huru härligt att draga i härnad mot mörker, vantro och lögn. Då skulle vi ega större kraft att klappa på dörren hos enskilda personer och samfund, hos landsting och riksdag och ega hopp att så småningom få bildningsanstalter för svenska qvinnan, som vore henne och fosterlandet värdiga.

Hon eger *rätt* att erhålla detta.

G. A.

4. Elisabeth Barrett Browning,

århundradets skaldinna.

(Forts. från 21:sta årg., 6:te häftet.)

IX.

Sedan man följt E. B. B. till hennes slutsats i den sociala frågan: att endast af alla de små delar, som kallas hem, kan bildas en samhällelig byggnad, en kupa, rik blott i den mån alla dess celler äro fulla af sötma — så står man också vid den sociala frågans hjertpunkt: qvinnofrågan, ty ur det svar, som ges på denna, skall alltid, enligt E. B. B:s förutsättningar, svaret på den förra i väsentlig mån härledas.

Qvinnofrågan som »fråga» är ung. Den föddes, när man under förra århundradet började komma till insigt om, att qvinnan vore en andligt begåfvad personlighet, att hennes själsliksom mannens hade sina rent mensklige bestämningar, jemte dem hvilka kallas särskildt qvinliga, i motsats till de hos mannen som särskildt manlige ansedda. Äfven männen hafva kommit att tänka öfver denna för dem svårfattliga sanning, genom de vittnesbörd dessa qvinnans andliga krafter om sig gifvit under detta århundrade. I qvinnofrågan strides dock alltjemt, och striden gäller först och främst arten af qvinnans andliga väsen, den uppgift, detta är afsedt att fylla och slutligen det område, som åt dess utveckling och dess arbete skall anvisas.

»Aurora Leigh» är från första raden till den sista en bevisföring i dessa ämnen, men en, som föga talar i påstående och, när den så gör, icke med skäl hemtade från häfdvunna sede- samhälls- eller bibel-lagar. E. B. B. uppsöker och följer i denna fråga den enda lag, hon obetingadt erkänner, nämligen naturens. Ehuru hon väl inser olikheten mellan mannens och qvinnans natur, uppsöker hon icke i denna olikhet utan i deras likartade natur som menniskor den lag, efter hvilken hon faller utslaget om deras ömsesidiga ställning.

Den åsigt E. B. B. eger om qvinnans mensklige natur och hennes deraf beroende uppfattning af qvinnofrågan, gifvas i »Aurora Leigh» dels omedelbart genom Auroras sjelfbekännelser, dels medelbart genom handlingen. Man finner sålunda, att Romney börjar med påståendet: att arten af qvinnans andliga begåfvning gör denna utan annan betydelse för samfundet än medelbart genom hemmet, men han slutar med att återkalla denna åsigt. När han för Aurora tolkar, huru mycket hennes diktning varit för honom, är det dock ej endast detta värde han åt densamma medgifver, utan dess värde i och för sig, dess samfundsbetydelse. Han erkänner Auroras skaldekall hafva varit

en pligt, och dess fullföljande ej blott lika dyrbart för henne, som hans uppgift för honom, utan lika viktigt för det hela. E. B. B. menar härmed, att kvinnans anlag, af hvad slag de vara må, i sjelfva sin tillvaro innebära rätten att, liksom mannens, uppskattas med hänsyn till deras samhällsuppgift och samma rätt att, med denna deras uppgift i sigte, erhålla utbildning och användning. Hon förkastar den åsigten, att denna utbildning och användning blott bör ega hemmet i vanlig inskränkt mening som mål, och att kvinnans intellektuella begåfning endast skulle hafva rätt att odlas i fall mannen är hågad att anse den som ett tillskott i hemtrefnaden. E. B. B. medgifver icke, att kvinnans andliga begåfning mera än mannens behöfver stympas för att kunna tvingas in i det pligtområde, som tillhör det enskilda hemmet; hon anser tvärtom att *hvarje* undertryckt naturanlag hos kvinnan, som hos mannen, skall skada utvecklingen af de öfriga, och att hvarje anlags rätta bruk är för det med anlaget förbundna ändamålet. Derfor låter E. B. B. sin Aurora — viss som denna är, att skaldekallet varit det för henne rätta, och att hon fyllt detta kall, som en ansvarsfull lifsuppgift — ej ens i den stund, då hennes hjerta slutligen strömmar öfver i bekännelsen af sin kärlek och sina lidanden, frestas att för Romneys fötter kasta sin lyra — för att låta honom trampa på den om honom så godt syntes; ej heller låter E. B. B. henne begå den otroheten mot sig sjelf att påstå, det hon åt dikten bevarat sin kärlek endast genom saknaden af en man att gifva den åt.

Det är emellertid icke blott i fråga om den andliga begåfningens frigörelse, som E. B. B. vill yrka jämlikhet mellan man och kvinna. Hon anser, att den förre lika afgjordt är hänvisad till samma inre frigörelse som den senare, för att åt sina krafter utöfning — de må ega ett teoretiskt eller praktiskt syfte — gifva verklig betydelse. Har E. B. B. tillerkänt man och kvinna samma rätt, emedan de äro menniskor,

visar hon, att de af samma skäl ega samma behof. »Ingen blir god ensam»; både mannen och qvinnan måste genom hemmet eller åtminstone hemkärleken varda hela menniskor för att i sanning blifva tjenande lemmar åt sitt slägte. Denna tanke uttalar Aurora, då hon erkänner, huru hon skadat både sig och Romney genom att hon hvarken förstått sin egen eller hans kärlek. Hon har derigenom beröfvat honom den helso-källa, hvars frånvaro gjort hans lifsarbete icke blott glädjelöst utan fruktlöst, emedan han, sjelf hemlös, ej fått syn på hemmet, som alla sociala sträf vandens medelpunkt. Här är det, som E. B. B. binder samman qvinnofrågan med den sociala frågan: emedan qvinnan ensam skapar hemmet, blir hon, när hon ringaktar denna uppgift, ej blott skyldig till en otrohet mot sig sjelf utan mot sin samhällsuppgift och gör det hela, lika väl som den enskilde, den djupaste skada — upprifver sjelfva grunden, på hvilken mannens arbete skulle byggas. Romney och Aurora hade båda lidit lika mycket af saknaden af ett hem, men hon hade derjemte mycket mer att ångra, ty han hade dock känt hvad *hans* väl kräfde, »ehuru han misstog sig på verdens; men jag misstog mig», säger Aurora, »på mitt eget hjerta och detta misstag vardt mera olycksbringande». Hon samlar sin skuld i dessa rader, som utgöra hela bokens kärna:

— — — — — passionate to exalt
 The artist's nature in me at the cost
 Of putting down the woman's, I forgot
 No perfect artist is developed here
 From any imperfect woman. Flower from root,
 Spiritual from natural grade by grade
 Is all our life
 Art symbolizes heaven but love is God
 And makes heaven. I, Aurora, fell from mine.
 I would not be a woman like the rest:
 A simple woman, who believes in love
 And owns the right of love because she loves.

Aurora erkänner sig härmed hafva syndat mot sin natur och mot det i sin natur mäktigaste, det som E. B. B. anser, att qvinnan icke utan sjelfförstöring kan döda, icke utan samhällsfara kan undertrycka. Kärleken är för qvinna och man »the master-passion of life» och en synd mot kärleken måste framför hvarje annat våld på naturens heliga lagar i tingens egen ordning innebära sitt straff. I denna trosartikel råder i makarne Brownings diktning en lika djup som förklarlig samstämmighet. Den engelska naturalismens lära i detta afseende har hos dem fått sedligt dop. Auroras glömska af, att naturen är starkast i qvinnans hjerta, hämnas ej såsom den sedligt omedvetna naturalismen skulle låtit det ske: genom att den uppdämda lidelsen ödeläggande brutit sina fästen; kärleken har, som hvarje naturmakt, för E. B. B. religiös helgd och uppgift, och Auroras straff har därför blifvit: att hon finner sig icke blott hafva förlorat den lycka skaldskapet icke kunnat ersätta, utan äfven hafva ådragit sig den svåraste af alla förödmjukelser för en stolt natur — hvars lidelse är att helt vara sig sjelf, att i hvarje afseende vara hvad den synes — den förödmjukelsen, att hafva svikit sig sjelf, att hafva varit otrogen sin högsta uppgift, under det hon syntts fylla den, och att därför nödgas se ned på sig sjelf från höjden af denna uppgift. Och icke blott detta straff drabbar Aurora, utan äfven det, att i den mån hon varit otrogen sin allmänt menskliga, har hon också varit otrogen sin skaldeuppgift; hon inser att den lifskraft hon trodde sig gifva dikten, när hon nekade sig sjelf att lefva, hade hon i stället beröfvat densamma. Hon hade trott sig kunna växa som skald, ehuru hon lät sitt eget hjerta förkrympas; hon hade trott sig stå i samband med menskligheten, men varit »self-centred» inom sina drömmar; hon hade trott sig känna sångens, innan hon kunde sorgens hemlighet. Först sedan hon hade lärt sig denna, uppnådde hon ock att skrifva en bok, som djupt rörde samtidens hjerta, emedan hon om den

i sanning kunde säga »att den egde hennes lifsblod», att detta strömmat i sången, medan hon sjelf älskat och lidit.

En skald af mindre storhet eller en qvinna af mindre qvinlighet skulle ofelbart gifvit diktningen för mycket eller för litet rätt vid domslutet öfver Aurora. Mrs Browning felar på ingendera sidan, utan går vid spörsmålet om qvinnans yttre värf här, som i den sociala frågan, till roten när hon häfdar grundsatsen: att »af hjertat går lifvet», ej blott qvinnans lif som qvinna, utan lifvet för allt det andliga arbete, hon kan komma att utföra. Men E. B. B. gör sig hvarken skyldig till den öfverdriften, att blott kärleken till en man kan gifva qvinnans bästa krafter befrielse till gagn för menskligheten, ehuru hon anser denna form af kärlek innebära de rikaste möjligheterna för personlighetens fullkomliga harmoni; ej heller sätter E. B. B., som ett oundvikligt vilkor för qvinnans uppnående af en sann mensklighet, att en dylik kärlek fullbordas till lycka genom äktenskapet: det var genom kärlekens *smärta* Aurora föddes till qvinna, och under sorgens ingifvelse hon skref sin dikt. Lika litet felar E. B. B. genom att anse äktenskapet, i och för sig, som ett medel för utvecklingen. När ett »förnuftsgiftermål» bjudes Aurora — och detta under hennes bittraste saknad af ett hem — egnar hon deråt ej en tanke. E. B. B. har i »Aurora Leigh» vändt sig mot den riktning, som den qvinliga begäfnings frigörelse under den ungdomligt öfvermodiga känslan af egen kraft stundom synes taga, den: att vara sig sjelf nog och hon har allvarligt yrkat att qvinnan väl bör varda en personlighet, ett *jag* — men för att kunna offra ett *sjelf* åt hemmet och samhället. Men lika bestämdt vänder hon sig der mot de fega åsikter, som råda hos motpartiet i fråga om qvinnans ställning till äktenskapet. Hon hyllar obetingadt de djupaste af de »qvinnoemancipationens» idéer, som George Sand gifvit samtiden; och de båda sköna sonetterna från E. B. B. till

George Sand, af hvilka hon kallat den ena »ett erkännande», den andra »en önskan», tolka hennns samstämmighet i George Sand's bästa sträfvanden, lika väl som hennes sorg öfver, att denna sträfvanden icke varit allt hvad den kunnat. För E. B. B., liksom George Sand, är hvarje äktenskap, ingånget af något annat skäl än ömsesidig kärlek, osedligt. Hon anser icke förälskelse vara nog: den måste höjas till kärlek, som ensam kan adla äktenskapet till en andlig lifsmakt. I äktenskapsfrågan känner E. B. B., att »qvinnofrågan» om någonstädes kräfver ett nytt svar. Hon antyder därför i »Aurora Leigh» som öfver allt, att den qvinna, hvilken vid äktenskapets ingående nöjer sig med sin egen kärleks rikedom och ej får någon tillbaka eller den qvinna, hvilken nöjer sig med den kärlek hon sjelf inger utan att gifva någon, *har ingen rätt till äktenskapet*. Ty E. B. B. anser att det blott är genom makarnes *likställighet äfven i kärlek*, som äktenskapet verkligen blir ett sådant, innebärande ej blott sjelfviskhetens *öfvervinnande* utan personlighetens *vinnande* i en frigörande utveckling. Blott genom att båda älska, vidgas bådas väsen; blott genom att båda känna sig älskade, kan det andliga utbytet, den sedliga vevverkan i äktenskapet omfatta och utveckla bådas fulla mensklighet och pligterna i detta, framför hvarje annat pligtförhållande, komma att stå i den djupaste harmoni med sällheten. Ty denna består, enligt E. B. B., framför allt deri, att med kärlekens sympati uppfånga hvarje skiftning af den andres egendomlighet och känna sin egen så uppsökt och bevarad; att vinna styrka att i sig sjelf förverkliga alla de andliga möjligheter, som man finner sig redan ega färdiga i den andres af kärleken ingifna tro.

För att rätt förstå Mrs Browning i detta afseende, måste man beakta i synnerhet ett drag i »Aurora Leigh», hvilket är dess mer slående, då man besinnar, att E. B. B. sjelf genom sitt snille lika väl som genom sin kärlek vunnit sin sällsynta lycka, och således lätt kunde varit böjd att öfverskatta den

i Robt 102
 79.
 de ven man
 ka för att
 om ena.
 En äga de ble
 i del för picaresk

andliga begåfningen, som grund för äktenskapets värde och göra kvinnans bildning och snille till de väsentligaste villkoren för hemmets lycka. Detta drag är, att hvarken Aurora sjelf eller Romney eller någon annan ens antyder, att Aurora, genom sin andliga öfverlägsenhet öfver medtäflarinnorna, var den mest värdiga hustrun åt Romney. Otvetydigast framträder detta de båda gånger, som Marians giftermål med Romney är i fråga. Marian talar första gången föga om sin ovärdighet men mycket om sin kärlek och känner sig i den stark att göra Romneys lycka. När hon flyr honom, är det emedan Lady Waldemar ingifvit henne tvifvel i detta hänseende. Och när hon andra gången afstår honom, gör hon det icke i känslan af Auroras andliga öfverlägsenhet, utan derföre att hon insett, det hon ej egde hans kärlek. Detta skäl är det bestämmande, ehuru hon blott låter ana det och i stället beröfvar sig hvarje sken af rätt, när hon säger sig icke längre älska Romney, hvarigenom hon vill komma honom att, alldeles fri från medlidandets offervillighet, söka vinna Aurora. Så länge Marian trodde på Romneys lycka genom sin kärlek, trodde hon också på sin rätt; så snart hon funnit, att Aurora icke blott var den kvinna, som älskade Romney, utan äfven den, som han alltid älskat, var rätten af *detta* — men också blott *detta* — skäl, Auroras.

Lika tydligt, som Mrs. Browning sagt, att ömsesidig kärlek är det enda, som skapar ett verkligt äktenskap, har hon genom Romneys och Auroras utveckling visat, att den andliga frändskapen är väsentlig för en dylik kärlek. Redan i ungdomen hade han medvetet och hon omedvetet dragits till det beslätade hos den andra, utan att någondera dock hade älskat nog för att se likheten i olikheten; således ej haft en djupare medkänsla för den andres sträfvan, ingen ömhet för just det egna i den andres personlighet. Romney ville tvärtom sjelfviskt tvinga Aurora från hennes skaplynne och från hennes

kall, hvilket han fattade som ett hinder i sin lycka, och Aurora hade ännu mindre haft kärlekens djupa förstående. När de återförenas, har lifvet och smärtan utvecklat det lifskraftiga i deras känsla. Aurora är nu i sina sjelfanklagelser — så som alltid blir fallet när den stolte slutligen ödmjucar sig — så gränslöst oförbehållsam, att, medan Romneys yttre förödmjukelser vid första intrycket kunna tyckas vara gjorda så mycket hårdare än hennes, så försvinner detta intryck under känslan af att han straffats, der han hufvudsakligen felat: i de yttre striderna, då hon deremot haft sitt fel och sitt straff väsentligen i de inre. Stark af sin nu fullvuxna kärlek vill hon bära bådas skuld, men Romneys känsla hade vuxit som hennes och äfven han har kunnat öfvervinna sin ungdomliga lidelses sjelfviskhet och för Aurora erkänna sitt lifs misstag. Idealisten Aurora har genom Romney lärt sig älska verkligheten, realisten Romney genom Aurora att älska idealerna. Ingendera ger sig sjelf eller den andre orätt, hon emedan hon velat sjunga, och han emedan han velat handla, men de erkänna sig hafva haft *ensidigt* rätt, och att därför af deras arbete blifvit ett styckverk. De hafva måst lära sig, att det inre och det yttre lifvet icke kunna söndras; att idealet och handlingen i verldsplanen icke kunna ersätta hvarandra. Dessa båda, som i hänsynslöst ungdomsmod ville gå sina egna vägar, börja båda om vandrigen mot samma mål, men på en bredare väg och hand i hand. De ega nu *en* tro i lifvets högsta frågor; *ett* hopp att gemensamt söka sanningen; *en* vilja att, styrkande hvarandra, arbeta och offra för mensklighetens framtid; *en* lycka, den att i ett oändligt, allsidigt förstående tillegna sig hvarandras personligheter. Sådan tänker sig E. B. B. den äkta kärleken, »the love of wedded souls», och hon upprullar dervid icke sitt drömda ideal, hon skildrar det lif hon hvar dag lefde, som den verkligaste af verkligheter.

Man kan aldrig för starkt betona detta förhållande. Ty derpå beror väsentligast, att Mrs Browning i qvinnofrågan blef den på en gång nydanande och bevarande; att hon *förde qvinnosaken framåt* på samma gång hon *återförde qvinnorna till sig sjelfva*. Skaldinnan har ej blott *omedvetet* låtit ana sin personlighet i Aurora, hon, som är så barnatroende öfverlåten åt sin skaldegenius, så sann, så skönhetsälskande, så elektriskt känslig för hvarje intryck. Förnäm och stolt, är hon äfven viljestark och modig; hon är lika lidelsefull som hon är kysk; är oegennyttigt hängifven allt hvad hennes blick räckt till att se som det rätta; är impulsivt beslutsam och dock trofast; är så ovillig att erkänna sig besegrad, men så ärlig, så hel när hon ger sig! Mycket nog skulle E. B. B. hafva riktat litteraturen genom en dylik qvinnotyp, med denna sällsynta förening af en plastisk karaktär med en själ af musik. Men mera har hon gjort genom att i och med Aurora Leighs utvecklingshistoria *medvetet* hafva lemnat sin egen och sålunda gifvit erfarenhetens kraft åt den der uttalade trosbekännelsen.

Många hafva i qvinnofrågan betonat hemmet som qvinnans naturligaste uppgift; detta är således hos Mrs Browning intet nytt: menniskonaturens lagar en gång förstådda kunna sedan hvarken nyupptäckas eller föråldras. Men de kunna förbises, och de kunna förtydas. En evig sanning blir ofta så länge uttalad i den gamla mening, hvaraf den omslutits, att den för det bästa tidsmedvetandet ter sig som falsk. De återhållande krafterna förtyda den derföre, när de vilja kvarhålla den af en förfluten tids tänkesätt gifna tolkningen; och af dem, som ej kunna erkänna grundsatsens tolkning som sann, blir grundsatsen sjelf ofta förbisedd, kanske i sin helhet förkastad, tills ett snille — poetiskt, religiöst eller filosofiskt — knäsatte denna förbisedda sanning, då alla varsna att dess drag röja höga anor. Men derförinnan fordras att snillet omklädt den i det högre tidsmedvetandets nya drägt.

Detta är hvad Mrs Browning gjort med »qvinnofrågan», och hon har kunnat det framförallt därför, att hon — sjelf ett sällsynt skaldesnille — personligen känt makten både af det allmänt-menskliga i qvinnans väsen och de undantagsförhållanden, som råda i snillets. Hon har kunnat ur sin djupaste erfarenhet säga tviflarne: att naturen äfven hos det qvinliga snillet vet att i sig sjelf finna sin lag, sin gräns; att man därför icke bör rädas onatur, som följd af qvinnans intellektuella frigörelse, sedan hon lärt sig — och hon lär snabbt — att våld på ena sidan af hennes väsen hämnar sig med ofrihet äfven för den andra; att man således icke behöfver frukta samhällets omstörtning, i fall qvinnan får full rätt och pligt att deltaga i äfven det yttre samhällsarbetet. Mrs Browning har ej blott kunnat vittna om hvad som är qvinnonaturens orubbliga lag, utan äfven i en tid då qvinnan, synnerligen den intellektuellt arbetande qvinnan, tviflar på äktenskapets värde förkunna dess oföränderliga, allmängiltiga berättigande. Men hon har derjemte kunnat inse att, med den nya insats i äktenskapet, som den i vårt århundrade vaknade qvinligt-menskliga personligheten gifvit, är äktenskapets harmoni mindre trygg och enkel än förr, oändligt svårare vunnen men också oändligt rikare då den vinnes. Och hon har tillika kunnat lära ut sin egen lyckas hemlighet och med den lära en ny sanning: den, att *om* äktenskapet, sedan qvinnan vaknat till andlig sjelfkännedom, skall ega ett berättigande i hennes sedliga medvetande, är icke blott af nöden, att hon sjelf skall vara helt troende med i denna lifsuppgift; det fordras äfven, att mannen blir — hvad qvinnans kärlek alltid söker bakom mannen — en mensklig personlighet; det fordras jämväl att han lär sig älska — hvad hans kärlek sällan ser bakom qvinnan — hennes menskliga personlighet.

I. qvinnofrågan, der man gerna lyssnar till hvarje allvarligt ord vare sig för eller emot den s. k. emancipationen,

enär

se Robson
 det är ju
 många
 hvar

borde främst höras de kvinnors vittnesbörd, hvilka i handling bevisat kvinnans rätt till verksamhet utom hemmets område. Ju rikare denna verksamhet varit, ju högre den lyft dessa kvinnor ur hemlifvets obemärkthet, ju värdefullare blifva dessa bidrag till kvinnofrågan. Och vänder man sig då till århundradets yppersta qvinliga snillen, de, hvilka gifvit mera bindande bevis om verkligheten af kvinnans andliga begåfning än alla försvarsskrifter tillsammans, så visar sig att de, hvilkas sista ord, i likhet med E. B. B's, är uttaladt i frågan, M:me Staël och George Sand, på saknadens väg kommit till samma svar, som Mrs Browning på egandets, nämligen att kärleken i ett rent hem skulle varit dem mera än alla deras snilles skapelser. Men olikheten i erfarenhetsmedel göra de allmänna slutsatser, de genom sina diktverk uttala, helt olika mot Mrs Brownings. Då *Corinne* genom den föräldrade uppfattningen om qvinligheten göres till ett offer för det qvinliga snillet frigörelsekamp, och hennes författarinna genom henne säger: att det qvinliga snillet är dömdt till olycka som kvinna; då George Sand företrädesvis är den förtryckta qvinliga personlighetens och naturens befriare med dessa väldiga slag, som drabbat ej blott onaturen utan stundom idealerna och hon genom sönderslitande tvifvel arbetat sig till tron på äktenskapets sedliga idé; då slutligen den sista ännu lefvande af århundradets fyra stora kvinno-snillen, George Eliot, med sin Dorothea Brooke ställt den innehållsrika frågan till tidsmedvetandet: om den med ovanliga anlag begåfvade kvinnans personlighet kan nå sin fulla höjd i äktenskapet — en samvetsfråga författarinnan, trots sin egen lyckliga erfarenhet, synes böjd att nekande besvara — så ljuder från Mrs Browning som svar på denna fråga genom Auroras läppar segervisshetens: *ja*. Så har den kvinna svarat, som i en aldrig förr sedd harmoni sammansmält skaldinnans och kvinnans uppgifter, som i ett lif af helgjuten skönhet uppenbarat, att hjertat och snillet hos kvinnan icke behöfva vara fiender, när båda äro fullvuxna;

Jfr Middle.
March 1848

att de äro barn af samma moder natur och hemta sin näring vid samma bröst. Qvinnorna hafva äfven elektriskt snabbt förstått Mrs Browning, antingen de i »Aurora Leigh» fått visshet i egna oklara känslor eller ny styrka åt halfförgätna drömmar, en varning att ej svika sig sjelfva eller ett amen till sin heligaste tro.

För att sammanfatta »Aurora Leighs» betydelse i qvinnofrågan, innan vi öfvergå till dess betydelse i litteraturen, torde kunna tjena hvad en författare, som mer än de fleste samtida tänkt djupt och sett långt i dessa ämnen, yttrat om det qvinliga snillet: »Det är på de åtskilliga konstnärssområdena, som det qvinliga snillet gjort sig i en häpnadsväckande skala gällande i vår tid. Detta är nytt. Detta är en verklig maktutvidgning, en sådan, som gått inifrån och aldrig skall kunna bortförklaras, utan som måste få fortsatt inflytande på hela släktet. Det är en sådan, som bildar epok i qvinnans historia; således också i den menskliga utvecklingens historia i dess helhet»¹⁾.

Af denna »historiska tilldragelse» står inom litteraturen »Aurora Leigh» som den yppersta bild. Både för vår samtid — hvilken bevittnat så väl det qvinliga snillets kamp för frigörelse som dess kraftutveckling efter frigörelsen — och för framtiden, har »Aurora Leigh» blifvit ett vägmärke, som visar huru långt dessa qvinnans andliga krafter nått; huru de på denna hvilopunkt fattat sig sjelfva, och åt hvilket håll de utstakat sin framtida bana. För *qvinno litteraturens århundrade* är därför »Aurora Leigh» *det typiska diktverket*.

¹⁾ Se Robinson: Protestantismens Mariakult, sidan 242 o. f.

5. Backstu-Kari.

Stugan låg i backslutningen just vid skogsbrynet, och fast den var gammal och skröplig, så fans det icke någon stuga i hela socknen, ja, inte någon bondgård heller, som låg så vackert som den. För när man stod ute på förstuguqvisten, så såg man hän öfver ängar och björkdungar och en blank insjö, så det gjorde en riktigt godt i ögonen. Det der hade Kari hört, se'n hon var liten, och därför var också stugan henne så kär, fastän hon fått se både far och mor bäras ut derifrån och nu hade bara gamla farmor qvar.

Men Kari hade stolta planer om sin stuga. Den skulle byggas vid och den skulle byggas på, och der skulle rödjas och der skulle planteras och der skulle hänga en skylt, så maken skulle en inte ha sett hvarken i den socknen eller långt utsocknes ikring. Kari visste nog, att hon kunde få flytta in hos fjersemans, när hon behagade, men »pytt fick han, gubbtoket», hon behöfde inte ta den hon inte ville ha för pengarnas skull: hon hade egen gård och grund, och om det ibland var litet knalt både med äta och kläna, så stor sak i det, det blef väl bättre tider!

Men i alla fall så tyckte Kari inte just om fattigdomen. Hon hade föresatt sig, att om hon gifte sig, så skulle det vara med en karl som hette duga, och det var just der det knep, för hennes tankar hade råkat att falla, dit hon alls inte ville. Inte för det han icke var duktig och fin se'n, men inte var han ändå häf nog för henne än så länge; men han kunde väl komma sig för — hon hade tid att vänta, och hon hade stolta tankar så väl om honom som om stugan. Hon behöfde då inte sitta i en vrå i kyrkan, som mor hennes alltid brukade, för si, hon

var nu alltid så försynt, utan hon ville ha en karl, som med heder kunde föra henne fram till främsta bänken, om det gälde.

»Hvad springer du och tittar i dörrn ätter?» sa farmora, der hon låg i sängen; för farmora var aldrig god att vara oppe.
»Ställ 'na så gerna oppe med ens.»

»Jag bara funderar, om jag ska gå ner och hämta vatten än.»

»Det var väl inte mycket te å grubbla på det,» sa farmora.

»Visst det — men jag tänkte ändå, att jag kunde vänta än en stund.»

Men hon gick än en gång ut på den lilla förstugubron och stod der och spejade ut åt landsvägen, hvilken likt ett hvitt band vred sig mellan gården och betesmarker, tills den kom tätt förbi grinden, som ledde in till den anspråkslösa täppan.

Måhända upptäckte hennes qvicka, spanande ögon något föremål i fjerran, ty hon tog hastigt en gammal qvast under armen och ett ämbar i handen och begaf sig ned för backslutningen. Der i en liten sval afkrok låg brunnen med det öfverbygda träplanket och den höga brunsstången med sin krok och kedja på att hinka ned kärlen i dess djup, och der brukade de resande alltid stanna för att vattna hästarne i den långa hon invid vägkanten. Hon lät ämbaret stå och satte sig på brädskygget — hon hade god tid att vänta. Några prestkragar växte vid kanten, och hon tog dem och började mekaniskt räkna bladen. »Blir, blir inte; blir, blir inte.» Jo, det blef, men hon tycktes ändå inte nöjd. Hon var orolig, ledsen, missbelåten med sig sjelf och hela verlden. Utan att hon behöfde vända sig om, uppfångade hennes lyssnande öra något långt aflägsset ljud, ty hon rodnade, kastade hastigt undan bladen, som fallit i hennes knä, tog qvasten och började sopa af hjertans lust. Hon låtsade alls icke märka att snabba, hurtiga steg ljödo bakom henne, tills en klar, välljudande röst hördes klinga tätt invid i en improviserad sång:

»Sjung, lilla trast, i furans topp,
Sjung vackert för kärestan min.
Förtälj henne du om mitt bästa hopp
Och bed henne lätta mitt sinn.»

Men nu hade sångaren upptäckt henne. Han stod med ett skutt bakom henne och satte båda händerna för hennes ögon.

»Gissa nu, Kari», sade han muntert, »eljest gör jag så här.» Han böjde henne bakåt och kysste henne på kinden.

»Skam i dig, Jan Petter, ska du bära dig tocken åt på öppna landsvägen», sade hon och blef eldröd.

»Ja, ska det vara nånstans, så ska det vara på öppna landsvägen», sade han och skrattade, »för några bak- och krokvägar det har jag inte smak för», och så sjöng han igen:

»Jag eger ej mer än mitt redliga sinn.

Det är hela min skatt, det är rikedomen min.»

»Ja, Gud nåde dig så visst, det sade du nog sannt i», sade Kari och suckade, under det hennes blickar dock med välbehag hvilade på den kække ynglingen framför henne. Prätig såg han ut med knippan med skoläster vårdslöst kastad öfver ena axeln, mössan ett grand på sned öfver det mörka håret och ett par ögon, som lyste af godmodig skalkaktighet och öppenhet.

»Asch, det var inte värdt att stackra mig för det, det är inte alla som födas hit i verlden med silfversked i mun. Tacka du Gud, att jag är frisk och färdig och har ett gladt humör. Nog ska vi samsas alltid, Kari, och inte ska födan tryta, om Gud ger helsan.»

»Jag har allt sett mig mätt på elände», sade Kari och vände sig bort, »och jag tycker det är klent af dig, att du går här i socknen och nöter bort din tid. Andra gesäller draga ut i verlden och lära sig finarbete och det ska jag säga dig, att jag sitter allt på så hög en spik så ingen når mig, som icke duger någonting till.»

»Det der var hårda ord, Kari», sade ynglingen i hast allvarsam. »Men jag kan väl tro det är fjersmanstrollet, som varit framme och grumlat mjölken för mig. Är det då så, att du anser dig för god för mig?»

»Inte är jag för god, men jag tycker att det kunde bli en karl af dig, som en kunde ha heder af i bygden.»

»Ett ärligt arbete är heder nog, tycker jag. Men låt höra — hur vill du ha det?»

»Åh, när jag sitter derhemma och spinner och ser hur stugan förfaller, då önskar jag att derutanför hängde ett par skor till skylt, hvars make en aldrig har sett här i trakten, och att fina herrskaper kom farandes och bestälde af skomakar Jan Petter, och att — — ja, det var inte värdt att tala om, för du har inte sånt gry i dig.»

»Säger du det», sade han och såg henne i ögat. »Men tänker du aldrig på skiljsmessans långa år?»

»Åh, di slank väl åf, di med, tänker jag.»

»Vet du, Kari», sade han med en suck, »ibland önskar jag, att du aldrig hade den der stugan. Jag är så lätt om hjertat och har inga sådana der stora funderingar. Jag arbetar från morgon till qväll och sjunger min visa och är förnöjd, men du qväljer dig ständigt och jemt med omsorger och det bara för stugans skull.»

Hon tänkte svara: »Jag är inte socknens vackraste jänta för ro skull», men det teg hon med.

»Kära Jan Petter», sade hon i stället med en knyck, »bry dig inte, du; du kan allt slippa n'a, om hon är dig så tung en börda.»

»Så ja, Kari mi, inte ska du bli sinnter för så lite. Nog vet du, att jag vill ge mitt rödaste hjerteblood för dig.»

Vid dessa mildt uttalade ord kastade Karis humör om. Hon slog hastigt armarna om hans hals och brast i gråt.

»Jag förstår mig inte på mig sjelf», snyftade hon, »jag har ett så styft sinne, så jag vållar dig bara sorg. Ibland tycker jag, att det är du, som är för god för mig.»

»Har en skulla hört tocket prat förr», sade Jan Petter helt förlägen, för så behändig hade han aldrig förr sett Kari. »Du skall se, att bara du kan vara mig trogen, så nog blir det bra med allt annat. Men är du säker på dig sjelf i den punkten?»

»Jag tänker det går an att fresta på», sade Kari, som redan fullkomligt återvunnit sin sjelfbeherrskning och nu smått skämde öfver sin svaghet.

»Jag tror, jag ska helsa ett tag på farmora», sade Jan Petter.

»Asch, hvad är det värdt, hon har för resten redan somnat.»

»Ja, men det faller mig ändå så för, att jag ville se henne. Jag tycker hon är som en god ande, som bådar tomtebolycka. Mången brödbit har hon stuckit åt mig i sin da'r, då jag var en liten vase utan huld eller skydd, och mången gång torkade hon vid sin spiseeld mina genomblöta kläder, då jag kom ute från landsvägen. Hon har varit godhjertader i hela sin tid, farmora.»

»Jag tycker helst du skulle glömma bort den tiden, då du strök utefter vägarna, och hvad godhjertenheten beträffar, så har hon inte kommit långt med den för egen del», mumlade Kari sakta nog, när hon gick framför honom uppför gångstigen, men han hörde det. »Kanske en ändå kommer längst med den till slutet», sade han.

När han kom in i stugan, fick han igen sitt humör. »God qväll farmora», sade han, i det han hurtigt gick fram till sängen.

»Hur lefver verlden med er?»

»Tackar som frågar, det krallar som vanligt.»

»Se hur välsignadt solen skiner på er. Ni ser just ut, som ni hade en gullkrans om pannan.»

»Nu kommer du med dina tokiga påhitt igen, Jan Petter», sade gumman och log.

»Jag ville bara bjuda er godnatt i qväll, farmora», sade han, i det han tog hennes hand, »och önska er ett långt lif», och i det han böjde sig ned öfver henne, hviskade han: »Vill ni lofva att hålla dörren öppen för mig, när helst jag kommer?»

»Det vill jag, Jan Petter.»

»Och vill ni tala för mig, om det skulle behövas, och jag inte kan göra det sjelf? Vill ni fälla ett godt ord för mig, ni farmora?»

»Du behöfde väl inte bess om det inte, du Jan Petter. Jag brukar inte lasta nå'n på baken jag, allra minst dig.»

»Så Guds fred med er då, farmora, och heder och tack ska ni ha;» han skakade trohjertadt hennes hand och gick ut till Kari, som stod qvar på förstuguqvisten.

»Hvad det är vackert en tocken här qväll», sade han; »hvad verlden är nöjsam att lefva i, och hvad alla menniskor äro vänliga och beskedliga.»

»Det kan väl vara si och så med det ibland.»

»Nej, inte för mig te minstingens. När jag kommer i gårdarna med min lästknippa, så ropar di på långt håll: »välkommen på dig, Jan Petter», och när jag går min väg, så skriker di: »Kom snart igen, för det blir riktigt långsamt efter dig, Jan Petter.»

»Ja, det är du det. Det är inte alla, som stå så i gunsten som du.»

»Åh pytt; men ser du, det är en så välsignad sak att ha ett lätt sinne och ett godt samvete. Att vara ung och glad, stark och frisk och dertill ha en käraste och så kunna sjunga se'n, det är något det. Men nu skall jag väl gifva mig af, och du skall väl ge mig litet resekost på vägen,» tillade han, i det han skälmaktigt nöp henne i örat.

»Det vet jag visst. Det tog du dig olofvandes nere vid brunnen.»

»Ah, si så, krångla inte nu Kari. Vi äro ju fästefolk, vet ja.»

Hur det var fick han sin vilja fram, men just som han skulle gå ut genom grinden, dit hon följt honom, vände han än en gång om.

»Jag ska ge dig ett tänkespråk», sade han, »som jag ofta brukar muntra opp mig med. Det lyder så här: friskt mod, gladt sinne, hoppas uppå Herran. Det skall du minna dig på ibland.»

»Gud gifve så visst att en kunde et», sade hon, »men tack ska du ha ändå.»

Derefter stämde han med sin klara och starka röst upp en visa vid det han gick, som det var hans vana.

Adjö nu, sköna jungfrun, nu går jag som bäst
Och år tör det töfva förr'n vi träffas härnäst,
Men trogen det månede hon vara.

Det dröjer väl ett år, ja ock kanske två dertill,
Men sedan kommer glädjen, om så vår Herre vill,
Men trogen det månede hon vara.

»Han är vekhjertad, stackare», sade Kari, der hon stod vid grinden och såg efter honom, »men inte är det någon riktigt ruter i honom inte.»

Dagen derpå mot qvällningen, när Kari stod i hagen och repade asplöf, kom kyrkvärdens Niklas gående på vägen. Då han såg henne, stannade han och stödde armbågarna mot gärdesgården.

»Så, du har arbete för dig, du Kari.»

»Jo, jo men har jag så.»

»Det är åt får kräka, kan jag tro.»

»Träffadt, sa' mästerman.»

»Vi ha kört in sista lasset, vi nu derhemma.»

»Det är godt för den, som har nått te å köra.»

»Det är inte till klagandes, när en har en så präktig stuga, som du har.»

»Åh ja, hon är häflig nog, hon har bara ett fel: att hon inte duger te å äta.»

Niklas reste sig, som för att gå.

»Annars så hade jag väl liksom ett ärende till dig.»

»Till mig? Är det dansbåd, efter ni ha slutat med skörden.»

»Nej det är det inte; det är bara att helsa dig från Jan Petter. Han har rest till fremmande land för att lära sig sömma brudskorna dina.»

»Jemmer», skrek Kari till och blef så hvit som ett lärft i ansigtet, »du ljuger Niklas — säg att du ljuger.»

»Tromme är det icke sannt; han gick i morgse, och det skall jag säga dig, Kari, att du kunde allt ha farit litet varligare fram med honom.»

Men hon bara stod och stirrade på honom med sina stora mörka ögon, och hennes bleka något strängt tecknade drag skälfdde, utan att hon förmådde tala.

Han rördes till medlidande. »Gå in till farmora Kari», sade han, »det finns ingen, som så kan lägga ordena, när en är bedröfvad. Jag tänker, jag är dig bara till hinders, så god qväll på dig.»

Det gick ett år sin tysta, jemna gång. Hvad Kari tänkte, det gjorde hon ingen slug på, men vid godt mod syntes hon vara. Ett enda litet bref hade hon fått från Jan Petter, det kom helt snart efter sedan han rest och innehöll icke mycket, för Jan Petter var snabbare i fingrarna, när han förde sylen än pennan. »Jag reser med en skuta öfver till Petersburg», hette det der, »för di säger här i Stockholm att der skall vara god förtjenst. Jag tänker samma sol skiner ändå öfver oss, och det är alltid en tröst, och på ditt sinne tviflar jag då alls intet.»

När Kari läste det, hade hon yttrat ett litet tyckmycket »hm!» men hon småmyste ändå åt de stora bokstäfverna i sitt första bref.

Så gick första året.

Kom så det andra, utan något bref och med svårighet till arbetsförtjenst, ty skörden hade blifvit klen. Kari teg och sträfvade, och allt närmande från ortens unga svenner afböjde hon kallt. »Håll opp hufvudet, tösen min», sade farmora der hon låg, »snart få vi öppna dörren för fästemannen din, han har satt mig till dörrvakt, och jag skall nog hålla vägen fri.»

»I behöfver inte besvära er», sade Kari, »för det är ingen, som vill göra honom rätten stridig.»

Något vidare vardt icke taladt om Jan Petter det året.

Det tredje året var der en hemmansewareson, som började helsa på i stugan. Han körde förbi med sina stora bruna hästar, när han for till qvarnen, och då stannade han alltid vagnen vid grinden och band tömmarna vid gärdesgården. Han var nu så törstig, och vattnet var så friskt i brunnen nedanför. Han kunde väl ock titta in och prata en stund med farmora, medan Kari satt och kardade ull vid spiseln.

»I har godt om kräk nere vid erat», sa farmora.

»Mätte det. Vi ha fyra par i åkern.

»Då behöfver I då icke plöja med andras oxar», sa farmora.

Hemmanssonen teg, han var icke rätt klok på hvad hon menade.

»I har godt om jänter också i byn.»

»Ja, ja, sådana finnas nock. En ann sak är om en estimerar dom.»

»Så du behöfver icke gå öfver ån efter vatten, du Erik, allra minst till andras fästefolk», sa farmora igen.

»I behöfver inte hjälpa till», sade Kari, när hemmanssonen gått, »jag sköter nog mina affärder sjelf.»

»Jag håller bara mitt löfte», sade gumman saktmodigt.
 »Inte ska det komma an på mig, om icke dörren är öppen.»

Kom så det fjerde året utan ett ord eller en rad. Kari hade blifvit blek om kind, men Jan Petters namn nämnde hon ej. Det led mot hösten. Hon gick ofta bort i dagsverke hos kyrkvårdens. Der var också en ung son, och Kari var alltfort den fagrade flickan i bygden. Det var en qväll, hon kom hem utsläpad, då brast ändteligen det länge qväfda ovädret löst.

»Jag lider det inte längre», sa hon och slängde halsduken i soffhörnet. »En kunde nu sitta vid en stor bondgård. Det finnes penna och bläck i verlden, hvar helst man kommer. Jag kan inte gå och slita ut min ungdom på det här viset. Kanske han redan är gift med någon otäck utomländska för resten.»

»Hvad som kan ha händt honom, men det har inte händt honom, var viss på det», sa farmora och försökte resa sig i sängen. »En kan inte undra på att tålmodet tryter dig, stackars min flicka, men jag ber dig så vackert, håll ut än ett år. I min ungdom, Kari, så gaf man inte bort sitt hjerta mer än en gång. Jag väntade i tio år på farfar din, jag.»

»Och fattigdom och elände fick I för besväret», sade Kari harmset.

»Du ska inte håna det du inte känner, Kari. Tungt arbete var det dagen lång, men ser du, vi höllo hvarandra så innerligt kära och aldrig tröt kakan för oss, fastän vi många gånger betänkte oss innan vi bröto henne, när vi inte visste hvar vi skulle få den nästa. Men jag tror inte att det finns någon fattig, som dragit här förbi, som kan stiga fram och säga, att vi inte alltid hade en bit till öfvers.»

»Jag kan inte vänta längre», sade Kari öfvergifvet och gick häftigt af och an i stugan. »Han kunde skicka mig ett endaste ord, vara hur det vara vill.»

»Vi ska inte lasta honom, vi ska ha hopp än ett år, Kari. Jag tycker jag inte kan dö, förr än jag sett gossen än en gång öfver tröskeln här.»

»Det är lätt för er att säga så, ni kan inte känna, som jag känner», sade Kari, men hon blef lugnare. Hon återtog sitt tysta arbete, och hon gick icke mer på dagsverke hos kyrkovärdens, hon hade så mycket hemmavid.

Så blef det då ändtligen slut på det femte året, och det var en qväll en af de sista dagarne i September, som Kari stod vid spiseln och rörde med kräklan i grötpannan. Elden flammade muntert på härden och belyste hennes vackra ansigte. Hon var vacker, ehuru de sista åren hade gifvit henne ett strängt och trotsigt uttryck, och ett hårdt drag hade lägrat sig för beständigt kring hennes mun. Hon behöfde inte ynkas af någon, som om hon varit en öfvergifven stackare; hon kunde bära sitt öde, och hon hade många gånger kunnat ändra det, om hon hade velat.

»Kanske ni börjar bli nöjd på te å vänta nu, ni som alltid talat så vackert om troheten», sade hon och vände sig halft mot sängen.

»Jag får väl lof att tiga hädanefter, det är väl ingen hjälp med det», sade gumman med en suck, »men det säger jag, om det också vore mitt sista ord, att på troheten har det inte varit fel, dertill känner jag Jan Petter för väl.»

Kari ryckte till. Det var länge sedan hon hört det namnet nu.

»Och att tänka», sade hon, »att en kunnat få åka efter spann till kyrkan om en hade velat, och att en kunnat vara matmor för pigor och drängar i stället för att gå som nu och slafva.»

»Den vägen står dig väl öppen än, om du kan finna din lycka på den. Jag skall icke längre hålla igen dörren nu. Jag har bjudit till i det yttersta.»

»Och det skall I ha tack för, farmora», sade en röst från dörren. »Jag visste fullväl, att I var att lita på.»

De hade icke märkt honom, när han kom. Han stod i skymningen vid dörrposten.

»Så, du har äntligen kommit, drängen min», ropade gumman och glömde sin giktbrutna kropp. »Så kom då och gif mig ett ärligt handslag och tag emot min välsignelse önskan för din ingång.»

»Den önskan kan jag icke ta af er», svarade han med dof röst, »men ett handslag vill jag gifva er, och ni får ta det sådant som det är.»

»Så, du har lärt dig att lefva utan Guds välsignelse, du, derute i verlden. Den saken kunde du inte godt undvara förr, Jan Petter», sade gumman och föll till baka i sängen.

Kari stod och stödde sig mot jernstången i spiselen och bara stirrade på honom. Var det verkligen Jan Petter denne länge, dystre karl, med det stora skägget och det djupa ärret öfver pannan?

»Jag tror du känner mig inte mer, Kari?» sade han. »Visst har jag tänkt på dig hvar eviga dag se'n vi skiljdes, men inte stod du så för mina tankar. Och ändå, Kari», sade han med vek röst, »ändå är hjertat för dig detsamma, som det förr var. Jag hörde dig nyss tala om allt hvad du kunnat få, om inte jag varit, och kanske hade det varit bäst att jag blifvit borta, ty jag kommer som jag gick, förutom brudskorna dina; dem har jag med mig, och på dem har jag sömmat nu i fyra år.»

»Så kan det vara tid på att du får bruk för dem», sade Kari och log.

»Sätt fram gröten, barn, och bjud gästen välkommen. När du ätit, Jan Petter, får du förtälja oss om din färd.»

Hon satte fram den tarfliga anrättningen, och de satte sig midt emot hvarandra, men det var, som om de inte riktigt kunnat se på hvarandra.

»Se så ja», sade slutligen farmora, »drag nu fram karmstolen till sängen, den skall Jan Petter ha, och lägg mera bränsle på spiseln, så vi få ljust och festligt i stugan, för nu skall här berättas, och nu skall det vara glädje och gamman, när den så länge väntade är återkommen.»

»I är er då alldeles lik, kära välsignade farmora», sade Jan Petter, i det han satte sig. »Men en sorgelig historia få I då höra, det får jag bereda Er på.»

»Det går väl an att höra den, när du sitter här framför oss. Dess mer få vi tacka och prisa, att vi har dig tillbaka.»

Kari gick tyst och satte undan kärlden, derefter tog hon en låg pall och satte sig vid hans fötter. Eldskenet föll glödande rött öfver dem alla tre. Det låg en stark spänning i hvarje anletsdrag hos dem alla.

»Börja nu, Jan Petter. Hvarför tittar du så ofta mot dörren? Väntar du någon?»

»Åh nej, jag bara gör så ändå», sade han med ett vemodigt leende.

»Jo sir I», började han, »jag for som skrifvit blef öfver till Petersburg och den tiden jag var der, hade jag nog bra. Jag började redan att spara ihop litet och begynte på att reda mig hjälpligt nog med språket. Men när jag varit der i fem månader, det var ändå i början af mars det första året jag var borta, så skickar mig mästaren bort med ett par skor till ett aflägsset ställe i staden. Jag gick genom långa folktomma gator småsjungande, som I nog minns att jag brukade, då jag hastigt greps bakifrån af ett par karlar, som stått gömda i skuggan af de höga husen. En kappa slogs om mig, och jag kastades i en släda, som satte af i skenande fart. Vid första uppehåll vi gjorde på vägen, ville jag göra mig lös; jag slogs med dem och fick då det här ärret. Jag försökte säga dem, att jag intet ondt gjort, att jag var en fattig skoarbetare från Sverige, men det halp ej. Jag kastades blödande och vimmelkantig tillbaka

i slädan igen och det bar af på nytt. Snart stötte vi tillsammans med ett långt tåg af slädar och folk, och då hörde jag en barsk röst fråga mina båda vaktare, om de fått fatt i öfversten. »Jo, det hade de». »Låt mig se honom», sade den nykomne. De visade på mig, som låg blodig och usel i slädan. »Skulle det der vara en öfverste», sade han med ett hemskt skratt. »Nu har Ni burit er vackert åt igen, era lym-lar.» »Ja korpralen skulle ha gått med sjelf, som vi sade. Vi kände ju inte karlen — han skulle ju gå gatan fram och sjunga, som ett tecken åt sin käreasta, och då skulle vi gripa honom. Vi gjorde som befallt var; följderna får ni sjelf svara för.» »Nå ja, får gå för öfverste då», sade mannen och skrattade på nytt, »det är ju godt för honom, att han kommer i högt stånd. Men om ni sqvallrar, era banditer, så sen er sjelfva om, hur det går er.»

»Många, många dagar och nätter foro vi i vild fart framåt — allt kallare och hemskare blef det — allt ödsligare och rysligare. Jag fick höra att det var ett tåg med politiska fångar, som skulle föras till Sibirien, och så var det förbi med all min glädje. Ty kommer någon dit, så kommer han aldrig derifrån. Jag kände mig som lefvande begrafven. — Kylan slog i såret, som jag fått i pannan, och när vi ändteligen kommo fram, så låg jag i många månader i en usel barack och yrade. Ack, att jag så visst fått dö då.»

Karis lilla hand lades sakta i hans. Hon hade stora tårar i sina ögon.

»Du hade bruk för bönerna här ifrån sänghörnet», sade farmora och strök sig om näsan med afviga handen. »Men hvarför tittar du ideligen åt dörren, du väntar säkert ändå på någon.»

»Åh nej, det skall I icke fråga efter. Det är så, att jag inte känner mig riktigt trygg någonstans numera.»

»Nå, hur gick det se'n då?» sade Kari, som icke släppte hans hand.

»Jo, se'n gick det som så, att jag blef ändteligen frisk, men klen var jag och har aldrig varit riktigt bra i hufvudet allt sedan. Men medan jag gick der och hängde, så tog jag mig för att kreta till några läster, och så fick jag mig litet redskap tocke som det var, och så började jag på att sy skor igen. Men öfversten kallades jag alltjemt. Så gick då år efter år, och jag lappade och lagade, för det var tusentals med arbetare i bergverken der borta, men på sistone stod jag inte ut längre, utan jag började grubbla på att rymma.»

»Det gjorde du rätt uti», sa farmora, »för det var bara orättfärdighet, att du nånsin kom dit.»

»Men, sir ni, det var ingen lätt sak det. Tusende ha försökt och kanske endast en af dem har lyckats. Men jag hade ju ingenting att förlora; jag beslöt att våga. Jag längtade för resten ifrån hela lifvet, så att om de skjutit mig, så hade det icke mycket skadat.»

»Nu talar du syndiga ord, gosse», sa farmora.

»Nå, jag gick till korpralen och sa honom, att jag visste om hans framfärd med mig, och att jag inte tänkte tåga med det längre. Men heldre ville jag rymma, för jag ville för min del inte skada något lefvande kräk. »Nå rym då», sade han, »men låt bara inte mig veta af det.» Men så kom det värsta, för det högre befälet fick nys om det, och det gick inte an att låta någon undkomma för exemplets skull. Jag jagades af hundar och menniskor, jag frös ända in till hjertat — jag pinades af svält. Många nätter låg jag nerbäddad under snön. Långa, långa hedar af bara is och snö hade jag att gå; stora kusliga skogar med vilda djur uti måste jag vandra igenom alldeles ensam, och i början var skallet beständigt i hack och häl efter mig. »Hu ja», fortsatte han, i det han kastade en rädd blick bakom sig, »jag kan aldrig tala om hur

det var, det går bara aldrig i lifvet ur mig, och ett stort under var det att jag kom igenom.»

»Men nu är du här, och nu skall du aldrig tänka på det mera», sade Kari och reste sig upp. »Ser du inte hur varmt och godt här är i stugan, nu skall du aldrig frysa och svälta mer.»

»Jag ville väl tala ett ord i enrum med dig, Kari, om den saken», sade han dystert.

»Nå kom ut på qvisten, så få vi det afgjordt med ens», sade hon.

De följdes åt ut. Septembermånen satt full och rund i skyn, och vattnet glimmade som silfver.

»Hvad här var vackert förr i tiden», sade han. »Jag minns, jag tyckte att det inte kunde finnas en fläck i världen, så vacker som den här.»

»Det är inte stort annorledes här nu, än det har varit», sade Kari.

»Nej, det kan nog hända», sade han och suckade »det är nog likadant, som det var. Det är bara att jag inte mera kan se det.»

»Du talar så sorgeligt, Jan Petter, och så ser du dig om ideliga, så du riktigt skrämmer mig. Du måste ändå vänta på någon.»

»Ser du, Kari, det är just det jag ville tala med dig om», sade han hviskande och med en skygg blick åt sidan, »det får nog lof att bli slut oss emellan, för du kan aldrig ta en tocken en som jag.»

»Hvad är det som våller då? Det är ju inte något fel på dig efter hvad jag kan se, bara du får af dig det der långa skägget.»

»Jo, det är ett fel», sade han doft. »Jag kan aldrig mer gå ensam på en landsväg. Jag hör dem jemt trafva efter — jag kan inte mer gå ensam. Du kan skratta åt mig, för det

är ju tydligt, att du inte kan förstå det, men i alla fall är det så. Jag kan inte känna mig trygg annat än när du är med — och om du skulle följa mig kring socknen på mitt arbete och hämta mig när jag ska hem igen — det kan ingen meniska begära af dig, och så vore det en sådan skam och ett sådant spektakel för dig inför folk.»

»Det kunde en väl stå ut med att bära», sade Kari efter en stunds tystnad. »Men kanske du inte kunde känna dig trygg ändå?»

»Är det möjligt, Kari?» sade han med rörd stämma och grep hennes hand, »kunde du göra det för mig? Ack, en sådan sten du lyfter från mitt hjerta.»

»Du har väl inte varit mig trogen för inte, Jan Petter. Inte kunde jag svika dig, när du nu ändteligen kom. Det är fredag i morgon, så gå vi väl till presten och låter honom lysa om söndag. Du kan ju ligga deroppe på svalen; jag har haft bäddadt der nu i fem år.»

»Tack, Kari, jag skall arbeta för dig, allt hvad jag förmår, så inte ska du behöfva tråla på annat sätt nu längre. Der ligger renseln med skona uti, men du är mig väl inte gramse för det att di ä' ludna.»

»Är di ludna!» skrek Kari till.

Det kom ett smälöje öfver Jan Petters ansigte, som tog sig helt underligt ut.

»Jo du, di nyttjar inte annat på den trakten jag kommer ifrån. Men jag har med mig ett skinn så fint och lent, så maken skulle du aldrig ha känt. Jag hade det svept om lifvet, när jag rymde, och finare har inte sjelfva dronningen, må du tro. Det skall du ha till tröja eller muff eller hvad du vill. Det är ändå en bröllopsgåfva, som är egen i sitt slag.»

»Men hvad är det här för knaster?» sa Kari, som redan gifvit sig till att rifva i renseln.» Det känns som kaffebönor.»

»Åh, låt det vara», sade han hastigt, »det är bara litet hågkomster från kamraterna. Du kan gömma den lilla påsen oppe på vinden på ett säkert ställe. Det kan vara roligt att se på det någon gång.»

»Då är det väl bäst jag lägger det i farmoras kista.»

»Nej», sade han häftigt och såg sig om, »hvar annars du vill, men inte i farmoras kista», och sedan han tegat en stund sade han med en suck: »farmora hon har nu alltid varit så renhjärtader, hon.»

»Du behöfver hvila dig nu, Jan Petter», sade Kari. »Vi få se på herrligheten i morgon. God natt med dig och god sömn.»

Hon stod qvar vid grindstolpen och såg efter honom, då han gick upp i stugan, just som hon stått för fem år sedan. Månen sken på henne, och hon var hvit i ansigtet.

»Han är bruten, han», sade hon halfhögt, »det kan en tydligt se, och det är min skull. Så må då Gud hjälpa mig att bära hans börda.»

Och så blefvo de vigda och så började åren gå, det ena efter det andra. Man såg dem följas åt utåt vägarne i ur och skur, i vackert väder och i fult väder, alltid var hon med, och när arbetet var slutadt i bondgårdarne, ja — då var hon der och väntade på honom, när han skulle hem igen. Aldrig kom hon för sent, snarare för tidigt; hon passade sig med allt annat, som hon kunde, men honom försummade hon icke. Det kom en tid, när hon bar en liten läderpåse på ryggen, der tittade ett litet rundt barnansigte upp derur. Jan Petter ville bära den, men han hade så nog af läster och verktyg, hon stod godt ut med det.

»Kan du inte se litet glad ut på lissel Erik, Jan Petter», sade hon, när han låg i vaggan. »Du kunde just dikta en

visa åt honom, det är så tomt efter te aldrig höra dig sjunga.»

Men han skakade på hufvudet, och hon såg, att det rös i honom, när han böjde sig öfver gossen. Han sjöng aldrig mer.

I början skämtade folket med dem, derefter runkade de på hufvudet och slutligen läto de dem vara i fred för både det ena och det andra. Inte ropade man sitt förra hjertliga välkommen emot Jan Petter, för nu var han så tyst, men arbete hade han, för ingen sydde så starkt som han, och ingen var så lättsam att ha i maten.

Så kom der en tid, då hon bar en påse fram i fånget också, och barnen sutto och nickade åt hvarandra öfver hennes axel. Men femte året så hade hon en liten kärra, för då sutto der tre.

Så började lill Erik gå i skolan, för de hade byggt ett nytt skolhus inte långt ifrån stugan, och en bastant lärare hade de fått, som hade lärt på det vid ett riktigt seminarium. Och lill Erik var märkvärdig han, för han kunde läsa rent både svenska och latin, när han var bara sju år, och han fick innanläsningslexor hem om qvällarne, och det tyckte Kari var så nöjsamt att höra på, och till och med Jan Petter blef lifvad, der han satt och drog på beckträden, när han hade arbete hemmavid.

En qväll i midten af september suto de så, och Jan Petter sydde, och Kari stickade, och lill Erik läste, och de andra två barnen lekte på golfvet. Han hade fått en ny läsebok, lill Erik, som var märkvärdig, för der stod det att läsa mest om hela världen, och han läste så här:

»Sibirien utgör en ofantligt stor landsträcka, upptagande en full tredjedel af Asiens fasta land. Dess norra sida sköljes af Ishafvet. Hela vestra Sibirien är ett enformigt slättland. Det består af omätliga torfmossar och träsk, hvilka större delen af året täckas af snö, och der äfven om sommaren kälén

aldrig upptinar. Landet är rikt på metaller serdeles i uraliska bergen, der guldgrufvor finnas, och der man äfven hugger de skönaste ädelstenar i verlden. Detta arbete förrättas för det mesta för statens räkning af ryska fångar, hvilka blifvit förvisade till dessa ödsliga nejder. Oaktadt daglig sträng visitation, då arbetarne återvända till sina kaserner, är det svårt att förekomma försnillningar, och det har händt, att de största och dyrbaraste stenar blifvit på detta sätt undansnillade och först genom underliga omständigheter kommit i den europeiska marknaden. Vanligen tjena dessa stölder de stackars fångarne till ingen nytta, ty det hör till sällsyntheterna, att någon enda undgår det rysliga ödet att lefva och dö i dessa dystra isiga trakter.»

»Tig pojke», sade Jan Petter och slog hammaren i lästen så det klang i stugan. »Det der förstår du inte. Du får vara hemma från skolan i morgon och slippa lexan i dag.»

»Hvad går åt dig far?» sa Kari, »ska du snäsa pojken på det viset? Du rakt skrämmer lill Anna, och det är så olikt dig.»

»Lägg bort strumpan Kari och följ mig ut. Du kan ge mig påsen, som jag gaf dig att gömma på vinden för länge se'n.»

Hon lydde honom, men hon vardt så svag på benen, och det var då icke hennes sed.

»Var snälla nu barn och samsas, medan vi är borta», sade hon i dörren. »Ha ett öga på de små, Erik du.»

Han gick mycket fort, och han flåsade, det hörde hon. Han stannade icke förr, än han kom ned till sjökanten, just på det stället der granarne stå som tätast, der satte han sig ned på stenhällen. Han satt länge med hufvudet lutadt i händerna, och månskenet lyste så klart, att hon tyckte, att hon kunde ha räknat barrena på träden öfver dem.

»Vi ha varit gifta i åtta år nu, Kari», sade han till sist.

»Det är just jemt det», sade Kari, »för det var i September.»

»Jag har aldrig hört ett knotande ord af dig på den tiden», sade han, »en trogen hustru har du varit mig, det är visst och sannt, och tungt har du haft det, det förstår jag godt.»

»Jag har aldrig klagat, hvarken för Gud eller menniskor», sade Kari, »och jag har haft mycket godt med, så inte behöfver du bekymra dig för den saken.»

»Skulle du gerna vilja ha stugan påbygd, Kari?» sade han. »Du minns, hur mycket hon låg dig om hjertat förr i tiden.»

»Jag har just inte tänkt på det på sistone», sa Kari, »det är godt vi reder oss ändå, när barnena bli större. Det är väl annat, som trycker mitt sinne.»

»Men aldrig kan det bära på en sådan sveda som mitt», sade han. »Vet du hvad jag har i påsen här?»

»Nej.»

»Det är just sådana stenar, det, som pojken läste om. Ack, jag gifte mig med dig, Kari, och jag nästan hoppades, att du skulle bli sträf och katig emot mig, för jag förtjente inte annat, men du blef alldeles tvärtom, du. Och ju tystare, tåligare och saktmodigare du var, dess värre sved det. Jag visste ju, hvart dina tankar stod, jag visste, hur du tänkt dig stugan och hemmet, och jag hade makt att göra dig till den rikaste qvinna i landet.»

Kari satt med nedslagna ögon. Hon var mycket blek, men hon sade icke ett ord.

»Jag kunde aldrig läsa min aftonbön, Kari», fortsatte han, »så snart det började gå opp för mig, att alla de många stenarne voro stulna. Bön i ett hus, der det låg stulet gods under takåsen. Nej, nej. Ibland tänkte jag på di stackrarne, som tagit det. De tyckte de lättade litet, när jag sjöng för dem, för i början hade jag litet kvar af mitt humör, och de glömde för en stund bort fångenskapen och tänkte sig tillbaka till

hemlandet. Och för hvart par skor jag lagade åt dem, gaf de mig en sådan der liten tingest, och jag förstod inte då, hvad det betydde, utan jag tänkte det var bara spök, så jag gömde det bara för jag höll af dem, efter de voro mina olyckskamrater. Men det var ett par af dem, som visste, att jag tänkte på att rymma, och di sa åt mig i sista stund: »Glöm bara inte skatten qvar, för det kan komma dig till pass, om du kommer ibland folk igen, men akta dig, att fogden får se den.» Då förstod jag det, men jag tänkte på dig, och jag kunde inte släppa den. Hade jag lemnat den tillbaka, då hade de fått knut, och det kunde jag inte. Sedan blef jag jagad af hundar och folk; jag gick genom ödemarker, jag frös och jag svalt» — och medan han talade skakades han af frossa — »men huru frimodigt skulle jag inte burit alltsammans, om jag icke verkligen varit en tjuf. De hade rätt att jaga mig, jag rymde med ett stort byte. — Ser du, Kari, det var under dessa veckor, som jag fick skräcken för ensamheten. Förr hade jag alltid somnat så roligt efter mitt fader vår, nu var det stopp både med läsa och sofva. Jag trodde inte jag skulle stå ut länge, och jag tänkte uppenbara det på min dödsbädd — för du och barnena äro ju alldeles oskyldiga, ni kunde ha godt af det, när jag var borta. Men i qväll, när jag hörde hur sjelfvaste pojken min skälde mig för tjuf, — då kunde jag inte härda ut med det längre. Här har du påsen, Kari, tag den du i ditt förvar, kanske det blir lättare för mig hädanefter.»

Hon vände sitt stela, onaturligt hvita ansigte emot honom och talade mycket långsamt.

»Du har sjelf sagt, att jag varit dig en trogen och saktmodig qvinna nu i åtta år», sade hon. »Tror du, att de åren har varit så roliga för mig? Men det har varit min styrka, att jag trodde, att du hade din tröst och din lit till mig. I qväll ser jag, att du inte har lärt dig på dessa åtta år att tro på mig. Det var en bitter soppa du har kokat åt mig, Jan

Petter, men kanhända att mitt fåfängliga sinnelag har förtjent det. Du säger du kan göra mig till den rikaste qvinna i landet. Liksom jag aktade sådant ett skapande grand nu mera! Nej aldrig skall hvarken jag eller någon af mina röra detta guld, som varit en förbannelse för vårt fattiga hem. Ut med dig, du lede troll, på djupet dit du hör», sade hon häftigt, resande sig och med kraftig hand slungande påsen långt ut i vattnet, »och kunde jag så visst lösa ditt sinne, Jan Petter, så skulle jag inte akta att kasta mig sjelf efter; ja,» fortsatte hon, vändande sig om emot honom med sina högtidligt allvarsamma drag skälvande af rörelse, »kunde jag få dig tillbaka, husbonden min, sådan som du var, när vi skiljdes vid brunnen, så skulle sjelfva stugan få brinna ned till grunden denna samma natt, och jag skulle glad ge mig ut kring bygden med dig och barnena mina.»

Han stod bredvid henne rak och hög. Hans ansigte var uppåtvändt, det var ett uttryck deröfver, som hon aldrig glömde.

»Herre Gud, Kari, kärestan min», sade han sakta, »jag tror trasten sjunger.»

De stodo länge tysta — allt var så obegripligt stilla omkring dem. Det var han, som först talade. »Jag tror, Kari, att jag qvistar af till bys — jag behöfde ha hem litet suläder,» sade han.

»Men du får lof att låta mig titta till barnen ett litet tag först», sade hon.

»Du kan allt stanna hos dem i qväll, stackars små kräk. Jag frestar väl på att gå ändå.»

»Det är väl aldrig ditt allvare?» sade Kari med låg röst.

»Jo jo men är det så.»

De skiljdes åt på landsvägen. Alla, som mötte honom allena, vände sig om och sågo efter honom, men han nickade åt hvar och en och gick hurtigt på.

Men Kari hon tittade ut i hvar handvänning, så snart det led på litet. Ja, hon sprang många gånger utför backen och hvad var det hon slutligen hörde allt närmare och närmare? Det var samma klara, kraftiga, väklingande röst, som hon fördom lyssnat efter så mången gång.

Sjung, lilla fågel, i furans topp,
Sjung vackert för kärestan min.
Förtälj henne du om mitt bästa hopp,
För nu har hon lättat mitt sinn.

Och jorden den är då för innerligt skön;
Ej fyllest kan Herren jag prisa,
För nu kan jag läsa min aftonbön
Och nu kan jag dikta min visa.

Och Kari, hon är nu så hjerteligt huld,
Hur skall jag min tack henne bringa?
Hon älskar mig mera än silfver och guld,
Hon älskar mig fattig och ringa.

När Kari hörde det, så vardt hon så storken i halsen, så hon måste barka af inåt stugan igen. Men inte kunde hon stanna inne, inte. Det hade hon då inte ro till. Hon måtte ut, ja hon måtte ända ned till brunnen, och der stod hon och väntade honom, när han kom — ja — och der togo de hvarandra i hand, och der stodo de och riste och skakade på hvarandras händer och sågo så hjertinnerligen glada ut, som om de inte hade sett hvarandra på många, många år.

6. Om broderiet såsom konst, och Handarbetets Vänner såsom dess förmedlare hos oss.

Den berömda tidningen *La Gazette des beaux arts* har, med anledning af en storartad utställning af antika broderier i Kensington Museum i London för ett par år sedan, en utförlig afhandling om konstsöm, ur hvilken vi här meddela det mest tänkvärda.

All konstsöm har trenne faser att genomgå: kompositionen af mönstret, mönstrets öfverförande på tyget och slutligen sjelfva sömmens utförande.

Om man utgår från det sextonde seklets konstsöm, som i sig innefattar nästan alla tiders, så finner man en anmärkningsvärd enhet mellan konstnärens tanke och konstsoämmerskans hand, äfven oberäknadt sådana alls icke sällsynta arbeten, hvilka äfven i alla delar utförts af den konstnär, som komponerat mönstret.

Under konstsoämmens bästa tider förefinnas alltid denna underbara enhet i ledningen och en märklig harmoni mellan kompositionen och återgifvandet.

Mönstret uttänktes och utfördes med omedelbart aktgifvande på ändamålet och utförandet. Konstnären kände till fullo alla de medel, öfver hvilka konstsoämmerskan förfogade, och förberedde i sin tanke de verkningar, den senare skulle framkalla.

Konstsoämmerskan (eller sömmaren), å sin sida sjelf ett stycke konstnär och djupt invigd i alla hemligheterna af sitt yrke, tolkade med lätthet mönstrets alltid beundransvärdt väl afvägda innehåll.

Skönheten i de gamla broderier, vi beundra, kan således tillskrivas sinnrikheten i tanke och fulländningen i utförande.

Lägg märke till, med hvilken omsorg och fyndighet de gamla använde alla medel, som deras konst bjöd dem: plattsöm eller högsöm i guld eller silke, underlägg af guld eller silke, pålägg med eller utan hjälp af penseln m. m. — allt var för dem användbart, då det gällde att uppnå det resultat, som föresväfvat kompositören. Men alla dessa medel voro med största insigt kombinerade i förhållande till den åsyftade verkan och det ändamål, arbetet afsåg.

Man måste dock ihågkomma, att de gamles metod för det förberedande arbetet, mönstrets öfverflyttande till tyget m. m., var högst ofullkomlig. Men kompositörens teoretiska insigter, konstsoömmerskans intelligenta arbete och, framför allt, öfverensstämmelsen och det goda förstånd, som rådde mellan båda, besegrade med få undantag de största materiella svårigheter.

I vår tid utföres konstsoömmen ty värr alltför ofta under helt andra förhållanden.

Mönsterkompositören är ofta alldeles okunnig om ändamålet med det arbete hans uppgift afser, i de flesta fall äfven om de medel, med hvilka det skall utföras.

Konstsoömmerskan å sin sida, hvars insigter i konsten vanligen äro lika med noll, får sig förelagdt att utföra ett mönster, som hon icke begriper eller illa begriper, allra helst som detta mönster vanligen skulle passa lika väl, eller rättare lika illa, att återgifvas i skulptur, i spetsarbete eller i glasmålning.

Lägg härtill att broderiet, om det fordrar flera olika arbetsarter, ofta utföres af olika händer, att denna omständighet påkallar en synnerligen jemn och bestämd ledning om utförandet skall få tillbörlig enhet, samt att vår tids brodöser i de allra flesta fall arbeta utan all ledning eller sammanhållning.

Mellan konstnären och konstsoömmerskan står ritaren i egentlig mening, som kalkerar, utsticker, »punsar», uppritar och utklipper papper, tyg, under- och pålägg och hvad mera

som skall tjena till medel för arbetet. Tecknarens uppgift är ytterst viktig och kan ej egnas nog studier och samvetsgrannhet. Konstnären och han böra arbeta för hvarandra och, om möjligt, tillsammans. På samma sätt bör ock ritaren, sedan han gifvit det materiella uttrycket åt konstnärens idé, bereda sömmerskan de nödiga medlen för att låta den pånyttfödas i dess af konstnären tänkta, ursprungliga skönhet.

Broderikonsten möter i våra dagar lika stora, om ej större, svårigheter i fråga om afsättning, som de öfriga grenarne af konstindustri. För att rätt kunna bedöma och i någon mån bekämpa dem, bör man göra sig reda för de faktiska förhållandena och gifva hindren deras rätta namn.

Konstsömmen idkades i äldsta tider på borgarne och i klostren, der tid och arbete aldrig värderades i pengar. Längre fram, då broderiet blef en handelsvara, oundgänglig för kyrkoprydnader, för de rikes och förnämes bohag och klädedrägt, beskyddades det med stora privilegier och upprefs i storartad skala.

I vår tid betinga materialet och handarbetet ofantligt mycket högre pris; men häri ligger dock ej största svårigheten. Modets vexlingar, konkurensen mellan olika slag af konstindustri på samma område, och slutligen jagandet efter godtköps effekter — dessa äro de största hindren för konstsoämmens fullkomnande.

Under en säsong kräfver modet att möbler och damernas toiletter skola vara broderade. Skickliga arbeterskor inöfvas, en mängd arbeten sättas i gång; men, en vink blott af modets gudinna och scenen förändras: de broscherade tygen, snörmakerierna och spetsarne täfla om att intaga det område, der den stackars brodösen herrskat, och år förgå kanske innan en ny nyck kallar henne tillbaka; då passar maskinen på och tillverkar på fabelaktigt kort tid hela skeppslaster af pseudo-broderier, som förnöja simpelt folk.

Man har rätt att beklaga sig öfver godtköpstillverkningar endast då, när deras hela värde ligger i billigheten. Men om ett arbetssätt kan förenklas och frambringa samma verkan, så begagna det utan tvekan; kan det icke förenklas, så fullkomna det tills resultatet motsvarar mödan; hvarom icke, öfvergif det!

Endast i ädelt förfinade kretsar, der man står öfver modets hvirfvelvindar, bibehåller ännu broderiet sitt högre konstvärde.

Mycket kunde vara att säga om utförande och olika arbetsarter inom konstsoömmen. De flesta gamla arbetssätt hafva i våra dagar framdragits, undersökts och fullkomnats, samt tagits i bruk för nutida ändamål. Flit, omsorg, god vilja, tålmod, intet brister vår tids konstsoömmerskor. Hvarför blir då resultatet af deras arbete underlägset, jemfördt med forna tiders? Svaret blir: *de sakna alla estetiska begrepp, de hafva aldrig fått någon konstnärlig uppfostran eller ledning.*

Den mekaniska skickligheten hos nutidens mönsterritare är ganska stor; men de behöfva ständigt arbeta på sin konstnärliga uppfostran och studera konstsoömmens alla resurser. Först då kunna de i sin ordning blifva konstnärer.

Så långt La Gazette des beaux arts.

I det syfte, som dessa spridda satser framhållit, är det som hos oss föreningen *Handarbetets Vänner* söker verka. De medel hon härvid använder äro främst en på allvarlig forskning stödd sjelfuppfostran och dernäst framläggandet af mönstergilla arbeten, utförda under konstnärers ledning af hennes skickligaste arbeterskor. I och genom dessa arbeten utbildas smak och stilkänsla, ej blott hos den för betalning arbetande brodösen, utan ock hos de många konstälskande damer, hvilka för eget behof, med ledning af direktisernas rika erfarenhet och fina smak, reproducera modell-

arbetena, med eller utan smärre förändringar. Ehuru oändligt mycket föreligger föreningen att göra i rent uppfostrande syfte, hvartill hon ännu saknar tillgångar, ser man med glädje, att hon redan med dessa enkla medel verkat kraftigt för en riktigare uppfattning och ett konstnärligare utförande af broderiets sköna konst.

Ett bland de vackraste bevisen härfpå är den i föregående häfte omnämnda bordduksbården af fru Hanna Winge; och likasom den anförda konsttidningen belyser sin uppsats med ett stort antal beskrifningar öfver märkliga föremål vid den nämnda broderiutställningen, så vilja också vi avsluta vår framställning med en beskrifning på detta den svenska föreningens kanske skönaste modellarbete.

Arbetet är hållet i nordisk-romansk stil, så kallad emedan grundmotivet är den nordiska drakslingan, arbetad under den romanska stilens inflytande. Motivet är hemtadt från en grafsten (från omkring år 1000), förvarad i vårt historiska museum. Färganordningen är vald i enlighet med stilen uti de närbeslägtade Celtiska slingorna, så nämligen, att slingorna när de möta eller korsa hvarandra ombyta färg. Färgvexlingen är rikhaltig men jemnviktig, d. v. s. så afmått eller anordnad att ingen färg tager öfvervigten utan bidrager till att fullt framhäfva teckningen och på samma gång gifva ett harmoniskt intryck; denna uppgift är en bland de mest svårösta, och på den hvilar ornamentets skönhet. Hufvudlinien i ornamentet är en stor våglinie; denna är utförd med silke i bronsfärg, »or vieil», med vanliga plattstygn, men dessa äro åter genomdragna med stoppstygn af en tjock silkesända i mörkare färg; konturerna äro af silfvertråd. Från denna våglinie utgå dels i grönt, dels i rött silke, slingor och kroklinier, de gröna slutande med den i den romanska stilen förekommande liljan (Guds moders lilja); dessa liljor äro sydda i olika färger, än i ljusblått än i guldgult, med s. k. *messhakssöm*, ett arbets-

sätt som under hela medeltiden förekommer på de till kyrkligt bruk förfärdigade broderier; samma arbetssätt förekommer äfven på det i vårt historiska museum förvarade *Holmgeirs graftäcke*, som lär vara ett arbete från slutet af år 1200. De röda slingorna sluta med kroklinier i omvexlande färger; alla dessa ornament hafva konturer af guldtråd.

För öfrigt är hela broderiet, på botten af mörkblått kläde, infattadt i en längs hela mönstret löpande kant af kläde i ännu mörkare blå färg, på begge sidor omgifven af guldbronsfärgade ränder af silke; denna kant ingriper i slingans kroklinier på bestämda ställen, liksom en fasthållare, och bidrager således att lugna och jemna det både i färg och form skiftande mönstret. Bården är anbragt på en botten af karmosinrödt kläde, en tum från dukens kant; rundt kring duken löper en yllefrans i samma färg som bårdens botten, 8 tum bred, på hvilken hvilar en i stil med det hela hållen nätfrans af silke i or vieil. — Hela arbetssättet, fastän i stil med de gamla, är dock ett nytt, en förenklad metod, som visar, att det vackraste resultat kan vinnas med de enklaste medel.

Den sköna modellen har under konstnärinnans ledning reproducerats på en större bordduk för den bekante skotske godsegarens M:r Carnegie räkning, af fröken Alma Schröder och fru Friberger, och i dessa dagar afslutats. Då den erbjuder ett verkligt studium för den konstälskande allmänheten, hoppas vi den kommer att förevisas innan den afsändes till egaren; och med glädje tänka vi oss den textila konstindustrien i Norden, representerad i utlandet af ett så verkliggen konstskönt föremål.

7. Ur vår dagbok.

— *Qvinnor anställda vid fångvårdsstat.* Den Sachsiska regeringen tillfaller äran af att hafva följt Englands exempel i fråga om qvinnors användande vid fångvården. Redan länge har man nämligen i provinsfängelser och räddningsanstalter i detta land anställt qvinnor bland den öfvervakande personalen. Sedan 1878 hafva nu också qvinliga föreståndare anställts vid statsfängelserna.

Dessa föreståndarinnor hafva särskildt sig ålagd behandlingen och öfvervakandet af de qvinliga fångarne, och man har redan hunnit inse hvilken god inverkan det sedliga inflytandet af beröringen med rensinnade och deltagande personer af deras eget kön haft på de stackars förvillade fångarne. Mången, som kanske mera af obetänksamhet än i följd af moraliskt förderf förbrutit sig mot lagen och dömts till fängelsestraff, har, genom det förtroende deras förestånderskor ingifvit dem, kommit till erkännandē af sin förbrytelse och införts på rätta vägen.

I följd häraf har man i samband med den i Oktober detta år införda nya domstolsorganisationen betydligt ökat antalet af qvinliga öfvervakare i statsfängelserna, och säkerligen, säger »Allgemeine Zeitung», hvarur vi hemtat dessa uppgifter, kommer man att allt framgent öka deras antal.

Dessa qvinliga embetsinnehafvare stå under Justitieministeriet och erhålla först efter en viss prøfvotid, hvarunder de blott förunnas en mindre gratifikation, fast anställning såsom föreståndarinnor med en årlig lön af högst 900 mk. Första föreståndarinnor aflönas med 1000 till 1800 mark, hvartill stundom kommer fri bostad i fängelsebyggnaden. Efter sextonårig tjenstetid inträder pensionsberäkning.

Den tyska tidningen uttrycker sin glädje öfver, att härmed tillfälle bereds till en ny verkningskrets för bildade ogifta qvinnor och enkör. Härmed öfverensstämma vi fullkomligt, och glädjas att man sålunda äfven på detta område börjar närma sig det af denna tidskrift så länge och ifrigt framhållna önskningsmålet: *Bildade qvinnor* till ledare och öfvervakare vid *alla* anstalter eller institutioner, så enskilda som offentliga, hvilka afse *qvinnors* undervisning, uppfostran eller arbete.

— Så väl i Berlin som i Wien hafva på senaste år bildats *föreningar för lärarinnor och uppfostrarinnor*, i ändamål så väl att ge tillfälle till tankeutbyte och rådplägingar rörande skolfrågor m. m., som ock att möjliggöra en samverkan för gemensamma in-

tressen, såsom upprättande af byråer för tjenstsökande, sjuk- och hjulpkassor, lärarinnehem o. s. v.

— Frågan om upprättande af *anstalter för att utbilda almogens döttrar till förståndiga mödrar och husmödrar, eller goda tenarinnor* behandlades vid den förliden höst i Heidelberg under Frau Louise Ottos ledning hållna »*Frauentag*» och väckte allmänt intresse. Vid samma tillfälle uttalades beaktansvärda ord om vägen af en förnuftigt ledd yrkesbildning för qvinnan, hvarjemte betonades nödvändigheten af att bereda henne tillfälle till fortsatta högre studier efter skoltidens slut. Den hämsko, som förbudet för qvinliga läkare att söka statstjenster lägger på de qvinliga läkarnes verksamhet, omnämndes. Föredrag höllos rörande arbetet inom åtskilliga *läroanstalter för småbarns undervisning* enl. Fröbels metod, för *handarbete, sjukvård och matlagning*, hvarvid Berlins af den högt uppburna och afhållna Frau Lina Morgenstern stiftade och ledda *Hausfrauen Verein* med dess många förgreningar tydligen betraktades såsom mönstret för de öfriga. Ett slutföredrag hölls af en bland de verksammaste och mest framstående förkämparne för qvinnans frigörelse i Tyskland, *Fräulein Auguste Schmidt* från Leipzig. Hennes ämne var *qvinnofrågans betydelse* såsom *kulturfråga*, hon framhöll skarpt skillnaden mellan *reform* och *revolution*, stildrade *nihilismen*, ej blott den aktiva som uppträdde i Ryssland utan ock *likgiltighetens passiva nihilism*, hvilken uppträder öfver all; betonade att qvinnofrågan, rätt fattad, syftade icke till *revolution* utan till *reform*, att det gällde att söka nya vägar och uppnå högre mål, men att förstöra endast det oförnuftiga, som hvilade på murkna fördomar. Många framstående män från universitet och skolor äfvensom läkare och vetenskapsmän deltog med värme i förhandlingarne, och mötet säges hafva hos de många deltagarne lennat det bästa intryck.

8. Förklaring af mönstren.

De mönster, vi här lemna våra läsare i färgtryck, äro hemtade af hängkläden från Bleking och Skåne samt hafva användts af Handarbetets Vänner till de mycket omtyckta gardinerna af »opphemta väfnad». Mönstren, i tvinnadt ylle- eller bomullsgarn på blekt eller oblekt linnebotten, hafva ordnats i grupper så, att N:o 3, omgifvet med $1\frac{1}{2}$ tums mellanrum på ömse sidor af N:o 1 utgjort en grupp; N:o 2 ensamt med 4 tums mellanrum på ömse sidor *den andra*, hvilka grupper omvexlande fyllt den 7 qv. breda väfven. Den sålunda tvärrandiga, rikt smyckade gardinen har kantats med en smal, ouppskuren, i tumsbreda toffsar afknuten frans i mönstrets färger, samt draperats med mönstersirade omtag, kantade med samma slags frans. Mönstren kunna äfven utföras med nål på vanlig mönsterduk i två eller flera färger för olika ändamål.

3.

1.

2.

Öppheltamönster från bänqläde. (Blekinge)

